

Міністерство освіти і науки України
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей
історичної науки

**Дипломна робота на здобуття першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти**

на тему:

**«ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ
КОСТЯ ПАНЬКІВСЬКОГО»**

студента IV курсу, групи ІА–42
спеціальності 032
«Історія та археологія»
Гриніва Максима Васильовича
Керівник: кандидат історичних наук,
доцент Стефанюк Галина Василівна

ЗМІСТ

Вступ.....	
Розділ 1. Громадська діяльність у міжвоєнний період та її вплив на формування світогляду.....	6
Розділ 2. Діяльність Костя Паньківського у роки Другої світової війни.....	23
Розділ 3. Політична активність в еміграції.....	50
Висновки.....	70
Список використаних джерел.....	74

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю ґрунтовного переосмислення ролі окремих діячів у формуванні української політичної традиції ХХ століття. У сучасних умовах державотворення особливої ваги набуває вивчення досвіду громадсько-політичної діяльності представників української еліти, які діяли в умовах бездержавності, війни та еміграції. Постать Костя Паньківського належить до тих діячів, чия діяльність охоплює ключові етапи української історії – міжвоєнний період, роки Другої світової війни та повоєнну еміграцію. Попри наявність окремих наукових праць і мемуарних джерел, комплексний аналіз громадсько-політичної діяльності Паньківського залишається недостатньо розробленим. Значна частина досліджень зосереджується на окремих аспектах його діяльності, зокрема періоді нацистської окупації або еміграційній активності, тоді як цілісне бачення еволюції його світогляду та політичної позиції потребує системного підходу. Це зумовлює наукову доцільність даного дослідження. Особливу цінність становлять мемуарні праці самого Костя Паньківського, які дозволяють реконструювати не лише події, але й внутрішню логіку прийняття рішень, мотивацію та оцінку історичних процесів. У поєднанні з сучасними історичними дослідженнями це створює підґрунтя для об'єктивного аналізу його діяльності в контексті українського політичного руху.

Об'єктом дипломної роботи є громадсько-політична діяльність Костя Паньківського.

Предметом дипломної роботи є особливості, напрями та результати громадсько-політичної діяльності Костя Паньківського в різні історичні періоди його життя.

Мета роботи полягає у комплексному дослідженні громадсько-політичної діяльності Костя Паньківського, визначенні її основних етапів,

напрямів та історичного значення в контексті українських політичних процесів ХХ століття.

Завдання дипломної роботи:

- проаналізувати громадську діяльність Костя Паньківського у міжвоєнний період та її вплив на формування світогляду;
- охарактеризувати участь Костя Паньківського у політичних та адміністративних процесах періоду Другої світової війни;
- з'ясувати причини та обставини еміграції Костя Паньківського;
- визначити вплив діяльності Паньківського на український політичний рух в еміграції.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період від міжвоєнного часу (1920–1930–ті роки) до часу політичної діяльності Костя Паньківського в еміграції після завершення Другої світової війни (до 1970–х років). Нижня межа зумовлена початком його активної громадської діяльності, верхня – завершенням життєвого шляху та підсумком його політичної активності.

Територіальні межі дослідження охоплюють українські землі, зокрема Східну Галичину в міжвоєнний та воєнний періоди, а також країни, де перебував Паньківський в еміграції, передусім держави Європи та Північної Америки, і продовжував свою політичну діяльність.

Стан наукової розробки проблеми характеризується наявністю як мемуарних джерел, так і сучасних наукових досліджень. Важливе місце займають праці самого Костя Паньківського, зокрема спогади та публіцистика, які дозволяють відтворити події та оцінки з позиції безпосереднього учасника. Серед сучасних досліджень варто відзначити праці М. Гранда [24], у яких аналізується діяльність К. Паньківського в роки Другої світової війни та післявоєнний період, а також роботи М. Галіва [21] та М. Кострової [35], присвячені окремим аспектам його діяльності. Окрему увагу привертають дослідження, що ґрунтуються на нововиявлених архівних матеріалах, зокрема праці Г. Лемещенко [39]. Попри це, проблема

комплексного аналізу діяльності К. Паньківського залишається недостатньо розробленою.

Методологічна основа дослідження визначається метою та завданнями роботи. У процесі дослідження використано принципи історизму, об'єктивності, всебічності, а також історичний метод для аналізу подій у їх хронологічній послідовності, біографічний метод для вивчення життєвого шляху діяча, порівняльний метод для зіставлення різних підходів і оцінок, а також метод аналізу джерел для опрацювання мемуарної та наукової літератури. Застосування зазначених методів забезпечує об'єктивність і достовірність отриманих результатів.

Наукова новизна дипломної роботи полягає в тому, що автором зроблена спроба комплексно дослідити громадсько-політичну діяльність Костя Паньківського та систематизувати опрацьований матеріал.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання матеріалів дослідження у навчальному процесі при викладанні курсів з історії України, політології та історії політичної думки, а також у подальших наукових дослідженнях, присвячених українському визвольному руху та політичній еміграції.

Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Розділ 1.

ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ

Становлення Костя Паньківського як громадсько-політичного діяча відбувалося під впливом цілого комплексу особистих і соціальних чинників, які у своїй сукупності сформували не лише його особистість, але й визначили характер подальшої діяльності. Його життєвий шлях демонструє типовий для української інтелектуальної еліти початку ХХ століття приклад, коли поєднання родинної традиції, якісної освіти та активного соціального середовища формує політично свідомого індивіда, здатного до системної громадської роботи. Водночас у випадку Паньківського, ці чинники набувають особливого значення, оскільки вони безпосередньо вплинули на його включення у ключові політичні процеси свого часу. Передусім, слід акцентувати увагу на походження діяча, яке фактично визначило стартові умови його розвитку. Народження у Львові – одному з головних центрів українського культурного та політичного життя Галичини – вже саме по собі створювало сприятливе середовище для формування національної свідомості [42].

Помітною є любов та повага Костя паньківського до Галичини, яку діяч демонструє у своїх працях. Із усіх українських земель у вільному світі центральне місце займала Галичина, зокрема місто Львів. Числом населення, ступнем національно-політичної свідомості, а навіть матеріальними можливостями, питомий тягар та значення були з порівнянні з іншими землями чи еміграційними осередками найбільші [4, с. 13].

Однак вирішальним чинником була саме родина Паньківських, яка належала до активної частини української інтелігенції. Його батько був відомим громадським діячем, журналістом і організатором кооперативного руху, що означало постійну залученість до суспільних процесів і безпосередній вплив на формування громадської думки. Важливо

підкреслити, що мова йде не лише про формальний статус, а про реальну участь у національному русі, яка створювала для молодого Паньківського відповідне середовище соціалізації. Контакти родини з провідними діячами українського руху також мали принципове значення. Спілкування з представниками інтелектуальної еліти не лише розширювало світогляд, але й формувало уявлення про політичну діяльність як про природну і необхідну складову життя освіченої людини. У цьому контексті можна стверджувати, що Паньківський із раннього віку перебував у середовищі, де громадська активність сприймалася як норма, а не як виняток. Такий досвід значною мірою пояснює його подальшу готовність до участі у складних політичних процесах, включаючи період війни та еміграції. Не менш важливим є аспект національно–патріотичного виховання, який у родині Паньківських мав системний характер [27, с. 451]. Це виховання не обмежувалося декларативним рівнем, а передбачало формування чіткої системи цінностей, у центрі якої перебувала ідея служіння українському суспільству. Про високі моральні орієнтири свідчить передмова Костя Паньківського до його праці «Від держави до комітету», у якій автор наголошує про свою можливу необ'єктивність, як непосредного учасника подій: «Тому воно нелегке — може й неможливе — завдання для учасника подій бути вповні об'єктивним. Та ще й до того учасника, що весь час стояв по одному стисло окресленому боці» [4, с. 6].

Саме тому для Паньківського громадська діяльність не була зовнішньою необхідністю чи ситуативним вибором, а сприймалася як внутрішній обов'язок. Цей фактор є одним із ключових для розуміння його подальшої біографії, оскільки він пояснює послідовність його дій навіть у складних і суперечливих історичних умовах.

Важливу роль у формуванні Паньківського відіграла також його освіта, яка поєднувала національне підґрунтя з європейським інтелектуальним впливом. Говорячи про освіту, неможливо не згадати про те, що він надзвичайно любив книги [36, с. 108]. Навчання у Карловому університеті в

Празі стало для нього не лише етапом здобуття професійних знань, але й періодом інтенсивного інтелектуального розвитку. У цьому середовищі він мав можливість ознайомитися з різними політичними теоріями, правовими системами та моделями державного управління, що значно розширило його уявлення про можливі шляхи розвитку українського суспільства. Отримання докторського ступеня з права свідчить про високий рівень підготовки, що у подальшому дозволило йому ефективно діяти у сфері правозахисту та політики. Okремо варто відзначити, що саме в студентські роки почалося формування його як організатора та лідера. Участь у діяльності українських студентських організацій у Празі стала важливим етапом набуття практичного досвіду громадської роботи. Паньківський не лише брав участь у цих процесах, але й виконував керівні функції, що вказує на його ранні лідерські якості та здатність до організації колективної діяльності. Це дозволяє говорити про те, що його політична активність не була випадковою чи ситуативною, а мала глибоке підґрунтя, сформоване ще на етапі навчання.

Отже, аналіз біографічних передумов становлення Костя Паньківського дає підстави стверджувати, що його подальша громадсько-політична діяльність була закономірним результатом впливу кількох взаємопов'язаних факторів: походження з інтелектуальної еліти, системного національно-патріотичного виховання та здобуття якісної європейської освіти. Саме їх поєднання сформувало основу його світогляду, визначило напрям діяльності та забезпечило готовність до активної участі у політичному житті, що особливо яскраво проявиться у наступні періоди його життя.

Наступним етапом становлення Костя Паньківського, який суттєво вплинув на його формування як громадсько-політичного діяча, стала його професійна діяльність у міжвоєнний період, зокрема адвокатська практика у Львові. Саме цей період дозволяє перейти від аналізу потенційних передумов до розгляду їх практичної реалізації, адже Паньківський починає діяти не лише як носій певних ідей, а як активний учасник суспільно-політичних процесів. У 1920–1930-х роках українське населення Галичини перебувало

під владою Польщі, що створювало складні умови для розвитку національного руху. У цьому контексті правнича діяльність оскільки стала однією із небагатьох легальних інструментів захисту прав українців. Паньківський, маючи ґрунтовну юридичну освіту, обрав саме цю сферу для реалізації свого потенціалу. Його адвокатська практика не обмежувалася типовими цивільними чи господарськими справами, а була тісно пов'язана з політичними процесами того часу. Він брав участь у захисті українських політичних в'язнів, зокрема членів підпільних організацій, що діяли проти польської влади. Такі процеси, як відомо, мали не лише юридичний, але й виразний політичний характер, адже ставали інструментом тиску на український рух. Участь у них вимагала не лише професійної підготовки, але й чіткої громадянської позиції. Сам факт того, що Паньківський свідомо обрав цей напрям діяльності, свідчить про його готовність діяти в умовах ризику та брати на себе відповідальність за захист національних інтересів.

Кость Паньківський описав потребу українців у захисті та свавілля польської влади у своїй праці «Від держави до комітету»: «Зросла самоволя адміністрації й поліції, яка, зокрема на Холмщині й Волині, перейшла у відкритий терор. Руйновано православні церкви, насильно наVERTано на католицизм. Створено концентраційний табір у Березі Картуській, який витримував порівняння з совтськими чи німецькими таборами. Положення ставало щораз важче» [4, с.16].

Особливо показовою є його участь у резонансних судових процесах, які привертали увагу як української, так і міжнародної громадськості. Захист обвинувачених у політичних справах фактично перетворював адвоката на публічну фігуру. У цьому контексті діяльність Паньківського сприяла формуванню його авторитету як людини, здатної відстоювати позицію навіть у несприятливих умовах.

Адвокатська практика дала йому можливість глибше зрозуміти механізми функціонування державної влади та її репресивного апарату.

Безпосереднє зіткнення з судовою системою, яка діяла в інтересах окупаційного режиму, сформувало у нього критичне ставлення до існуючих політичних порядків і усвідомлення необхідності їх трансформації. Питання польського пригнічення Костем Паньківським яскраво висвітлюється у його роботах та дозволяє нам зрозуміти його ставлення: «Не було труднощів, яких не видумала б адміністрація для унеможливлення українцеві не то що пробиватися, але навіть працювати в промислі, торгівлі і ремеслі. На працедавців - жидівських і польських - роблено натиск, щоб вони не приймали на працю і на вишкіл українців. Обмежувано розмах і ріст української кооперації» [4, с.16].

Саме цей досвід значною мірою пояснює його подальшу активність у період Другої світової війни, коли він намагався знайти форми легального представництва українських інтересів навіть у надзвичайно складних умовах.

Паралельно з професійною діяльністю, Паньківський активно долучався до громадського життя, що також відіграло важливу роль у його становленні. Його участь у різних організаціях свідчить про прагнення працювати не лише в межах вузькопрофесійної сфери, але й у ширшому соціальному контексті. Він був залучений до діяльності благодійних та громадських інституцій, які займалися підтримкою соціально вразливих груп населення, зокрема дітей та осіб з інвалідністю. Така діяльність дозволила йому краще зрозуміти реальні потреби суспільства та встановити широкі соціальні зв'язки.

Окремої уваги заслуговує його участь у культурно-просвітницьких та спортивних організаціях, зокрема товаристві «Плай», яке відіграло важливу роль у формуванні національної ідентичності. Через такі структури відбувалася не лише організація дозвілля, але й виховання молоді в національному дусі. Участь у подібних ініціативах свідчить про те, що Паньківський усвідомлював значення не лише політичної, але й культурної складової національного розвитку. Це ще раз підкреслює комплексний характер його діяльності, яка охоплювала різні сфери суспільного життя.

Міжвоєнний період став вирішальним етапом у становленні Костя Паньківського як громадсько-політичного діяча. Саме в цей час відбулося поєднання його теоретичної підготовки з практичною діяльністю, що дозволило сформуванню чіткої політичної позиції та здобути авторитет у суспільстві. Досвід адвокатської роботи, участь у резонансних процесах та активна громадська діяльність створили підґрунтя для його подальшої участі у більш масштабних політичних подіях, що розгортатимуться в умовах Другої світової війни.

Підсумовуючи аналіз біографічних і соціальних передумов становлення Костя Паньківського, доцільно відзначити, що його формування як громадсько-політичного діяча відбувалося як цілісний і послідовний процес, у якому кожен етап логічно доповнював попередній. Йдеться не лише про вплив родини чи освіти окремо, а про їхню взаємодію з практичним досвідом, набутим у міжвоєнний період. Саме така комплексність дозволяє зрозуміти, чому Паньківський у подальшому зміг зайняти помітне місце в українському політичному середовищі.

Важливо підкреслити, що ранній життєвий досвід Паньківського не обмежувався лише пасивним засвоєнням цінностей, а поступово трансформувався у практичну діяльність, спрямовану на захист національних інтересів. Його правнича практика та участь у громадському житті сформували у нього здатність діяти в умовах обмеженої політичної свободи, використовуючи легальні механізми для досягнення стратегічних цілей. Як свідчать власні спогади Паньківського, він чітко усвідомлював складність політичної ситуації та необхідність пошуку компромісних форм діяльності, які дозволяли зберігати українське представництво навіть у несприятливих умовах.

Суттєвим є і те, що досвід міжвоєнного періоду сформував у нього критичне ставлення до державних інституцій, які функціонували в інтересах неукраїнської влади. Безпосередня участь у судових процесах та

спостереження за механізмами політичного тиску сприяли формуванню глибшого розуміння природи влади та її впливу на суспільство.

У своїх мемуарних працях Паньківський неодноразово звертається до цього досвіду, підкреслюючи, що саме він став основою для його рішень у роки Другої світової війни. Такий зв'язок між попереднім досвідом і подальшою діяльністю дозволяє розглядати його політичну поведінку як послідовну і внутрішньо вмотивовану. Не менш важливим є соціальний аспект його становлення, який проявлявся у широкій мережі контактів і взаємодії з різними суспільними групами. Завдяки активній участі у громадських організаціях, Паньківський був інтегрований у середовище української інтелігенції, водночас підтримуючи зв'язки з ширшими верствами населення. Це дозволило йому сформувати більш реалістичне уявлення про потреби суспільства та визначати пріоритети своєї діяльності з урахуванням конкретних умов. Дослідники зазначають, що саме ця здатність поєднувати інтелектуальний підхід із практичним досвідом вирізняла Паньківського серед інших діячів того часу.

Аналіз наукової літератури також підтверджує, що становлення Паньківського відбувалося у тісному зв'язку з загальними тенденціями розвитку українського національного руху. Його діяльність у міжвоєнний період можна розглядати як спробу поєднання правових, громадських і політичних інструментів для захисту національних інтересів. Зокрема, він прагнув діяти в межах можливого, не втрачаючи стратегічного бачення майбутнього української державності. Варто зазначити, що Кость Паньківський завжди був активним діячем та займав велику кількість важливих громадських посад про які й сам згадує:

«Під час другої світової війни й після неї мені прийшлося пройти великий шлях у громадському житті. Із тиші адвокатської канцелярії через Аптекоуправління України, уряд Стецька, Українську Національну Раду у Львові, Крайовий і Центральний Комітет до праці в Державному Центрі Української Народної Республіки» [4, с. 11].

Це свідчить не лише про наявність у нього сформованої політичної позиції, яка ґрунтувалася на ідеологічних переконаннях, але й на вагомий практичний досвід. У цьому контексті доцільно звернути увагу і на мемуарну спадщину Паньківського, яка є важливим джерелом для розуміння його світогляду. Його праці не лише відтворюють події, але й містять авторську інтерпретацію політичних процесів, що дозволяє глибше зрозуміти мотиви його діяльності. Як зазначають дослідники, ці спогади є цінним матеріалом для аналізу національної політики того часу, оскільки поєднують особистий досвід із ширшим історичним контекстом.

Отже, життєві та соціальні передумови становлення Костя Паньківського сформували цілісну основу для його подальшої громадсько-політичної діяльності. Поєднання родинного виховання, якісної освіти, професійного досвіду та активної громадської позиції дозволило йому виробити власну модель політичної поведінки, яка характеризувалася прагматизмом, послідовністю та орієнтацією на національні інтереси. Саме ці риси забезпечили йому можливість ефективно діяти в умовах кардинальних політичних змін, що відбулися в період Другої світової війни. Таким чином, розглянуті передумови дозволяють логічно перейти до аналізу наступного етапу діяльності Паньківського, у межах якого його попередній досвід набув практичного втілення в умовах воєнного часу та нових політичних викликів.

Участь Костя Паньківського у громадських організаціях міжвоєнного періоду є одним із ключових елементів його становлення як громадсько-політичного діяча, оскільки саме в цей час відбувається перехід від індивідуальної професійної діяльності до системної роботи в межах інституцій. У часи першої світової війни частина громадських організацій було знищено або розформовано, але за цей проміжок часу між Першою та Другою світовими війнами вони змогли відновити свою спроможність до дій. Важливо враховувати, що міжвоєнний період для українського населення Галичини характеризувався відсутністю власної державності та обмеженням політичних прав, що змушувало шукати альтернативні форми

самоорганізації. У таких умовах громадські організації фактично виконували функції, які в нормальній ситуації належали б державним інституціям, і саме через них формувалася українська політична та соціальна інфраструктура.

Однією з перших організацій, у якій проявив себе Паньківський, була Група Української Поступової Молоді (ГУПМ), діяльність якої припадає на період його навчання у Празі. Очолюючи цю організацію, він отримав перший досвід політичного лідерства та ідеологічної роботи зі студентською молоддю. У межах ГУПМ формувалося середовище, орієнтоване на ідеї поміркованого націонал-демократичного руху, що передбачало поєднання прагнення до державності з розумінням необхідності поступових змін. Саме ця модель політичного мислення, яка сформувалася у студентські роки, згодом визначила характер його діяльності, зокрема прагнення діяти в межах доступних інституційних можливостей.

Діяльність Паньківського у цей період була прикладом формування нового покоління української політичної еліти. Після повернення до Львова, його активність набуває більш практичного характеру та розширюється за рахунок участі у різноманітних громадських організаціях. Особливе місце серед них посідали структури соціального спрямування, зокрема Товариство охорони дітей і опіки над молоддю. Участь Паньківського в цій організації не обмежувалася формальним членством, а передбачала активну роботу, спрямовану на підтримку найбільш вразливих категорій населення. В умовах дискримінаційної політики польської влади щодо українців такі ініціативи мали не лише гуманітарний, але й політичний характер, оскільки сприяли збереженню національної спільноти.

Діяльність подібних організацій відіграла важливу роль у підтримці української молоді та формуванні її національної свідомості. Паралельно Паньківський був залучений до роботи Українського товариства допомоги інвалідам, де виконував керівні функції. Ця діяльність мала особливе значення, оскільки стосувалася підтримки ветеранів Української Галицької Армії та осіб, які постраждали внаслідок воєнних подій. У цьому випадку

поєднувалися соціальна та політична складові, адже допомога інвалідам війни фактично означала підтримку людей, які брали участь у боротьбі за українську державність. Важливо, що Паньківський використовував свої правничі знання для захисту їхніх інтересів, що ще раз підкреслює інтеграцію його професійної та громадської діяльності. Подібна діяльність сприяла зміцненню його авторитету в суспільстві як людини, здатної не лише декларувати ідеї, але й реалізовувати їх на практиці.

Окремої уваги заслуговує його участь у туристично-спортивному товаристві «Плай», де він обіймав керівну посаду. На перший погляд, діяльність такого типу може здаватися другорядною, однак у контексті міжвоєнного періоду вона мала важливе значення для формування національної ідентичності. Через організацію спортивних і туристичних заходів відбувалося виховання молоді, зміцнення колективної свідомості та популяризація ідей українського руху. Участь Паньківського в «Плаї» свідчить про його розуміння того, що національний розвиток неможливий без роботи з молоддю та формування відповідного культурного середовища. Участь Костя Паньківського у громадських організаціях міжвоєнного періоду була багатовекторною і охоплювала різні сфери суспільного життя – від соціальної допомоги до ідеологічної роботи. Саме через ці інституції він не лише реалізовував свої погляди, але й формувал практичні навички організації, управління та взаємодії з різними соціальними групами, що стало важливою основою для його подальшої діяльності.

Міжвоєнна діяльність Костя Паньківського стала ключовим етапом формування його як зрілого політичного діяча, юриста та організатора громадського життя, визначивши основні напрями його подальшої кар'єри. У цей період відбулося органічне поєднання його правничої професійності, активної участі в громадських структурах та розвитку організаційних навичок, що дозволило йому сформулювати цілісне бачення функціонування українського суспільства в умовах бездержавності. Це сприяло формуванню у нього усвідомлення того, що національне відродження неможливе без

системної інституційної роботи, яка охоплює освіту, культуру, правову сферу та громадську самоорганізацію. Участь Паньківського у товаристві «Плай», Науковому товаристві імені Шевченка (НТШ), а також у різноманітних соціальних організаціях дозволила йому глибше зрозуміти механізми функціонування громадянського суспільства та роль інтелігенції у процесах національного розвитку. У цих структурах він набував практичного досвіду колективного управління, координації проєктів та реалізації культурних і освітніх ініціатив, що вимагали високого рівня відповідальності та організаційної дисципліни. Саме тут формувалося його переконання, що ефективна національна політика повинна ґрунтуватися на ініціативі «знизу», коли локальні громади стають основою для формування ширших регіональних і загальнонаціональних структур. Такий підхід відповідав європейським моделям розвитку громадянського суспільства, які Паньківський активно осмислював у своїй практичній діяльності.

Важливим аспектом його міжвоєнної активності була адвокатська практика, яка не лише забезпечувала йому професійне становлення, але й стала майданчиком для глибокого розуміння соціальних процесів у Галичині. Працюючи як правник, Паньківський безпосередньо стикався з реальними проблемами населення, що дозволяло йому бачити не лише юридичні, але й соціально-економічні та політичні аспекти суспільного життя. Поєднання адвокатської роботи з громадською активністю сприяло розвитку у Паньківського навичок комунікації, переговорів і медіації, які згодом стали важливою складовою його управлінського стилю. Він навчався знаходити баланс між вимогами правової системи, інтересами клієнтів і реаліями політичного середовища, що вимагало високого рівня гнучкості та аналітичного мислення. У цьому контексті його діяльність можна розглядати як приклад формування правника нового типу – не лише фахівця з права, але й суспільного діяча, здатного впливати на процеси громадського життя через юридичні механізми та організаційну роботу.

Особливо важливим результатом міжвоєнного періоду стало формування у Паньківського переконання щодо необхідності інституційного будівництва «знизу», тобто через розвиток місцевих громадських структур, які поступово мають формувати основу для ширших регіональних і національних інституцій. Він розглядав громаду як базову одиницю суспільної організації, здатну забезпечити стійкість національного життя навіть за відсутності державних структур. Такий підхід передбачав активну участь громадян у культурному, освітньому та соціальному житті, а також розвиток самоорганізації як ключового чинника національного виживання. Він набув навичок стратегічного мислення, управління колективами та ведення переговорів з представниками влади, що в умовах політичної нестабільності мало особливе значення. Саме ця багатовекторна підготовка – поєднання правничої освіти, адвокатської практики, громадської діяльності та організаційного досвіду – створила підґрунтя для його провідної ролі у подіях 1941–1948 років. У цей період Паньківський очолював Український крайовий комітет у Львові, а згодом був залучений до діяльності урядових структур УНР на вигнанні [49, с. 315], що вимагало максимальної мобілізації його професійних і організаційних здібностей.

Формування світогляду та ідейно-політичних переконань Костя Паньківського було багатограним процесом, що поєднував родинні традиції, освітні впливи та практичний досвід міжвоєнного періоду. Його ранній світогляд формувався в атмосфері львівського інтелектуального салону батьків, де постійно збиралися провідні українські діячі, такі як Іван Франко, Михайло Драгоманов, Борис Грінченко та інші. Це оточення дозволило Паньківському відчувати відповідальність за національну справу та зрозуміти, що прогрес нації базується на системній роботі в освіті, культурі та економіці, а не на миттєвих радикальних акціях.

Важливою складовою раннього світогляду Паньківського була його ліберальна позиція. Він відійшов від поширеної серед тодішньої інтелігенції галицького «католицького націоналізму», відкидав релігійний фанатизм і

нетерпимість, а також визнавав можливість мирного співіснування різних конфесій у межах української нації. Ця відкритість до різноманітності та прагнення до толерантності стали характерними рисами його подальшої діяльності, впливаючи на його здатність будувати широку мережу контактів у суспільстві та об'єднувати людей різних політичних і соціальних поглядів.

Наступним важливим етапом інтелектуального, професійного та світоглядного становлення Костя Паньківського стало навчання у Карловому університеті в Празі (1919–1924), яке мало визначальний вплив на формування його правничого мислення та загальної політичної культури. Перебування в одному з найстаріших і найавторитетніших університетів Центральної Європи відкрило перед ним доступ до інтенсивного інтелектуального середовища, де відбувалися дискусії щодо майбутнього післявоєнної Європи, трансформації державності, розвитку міжнародного права та проблем національного самовизначення. У цьому контексті Паньківський мав змогу не лише здобувати академічні знання, але й активно включатися в інтелектуальні процеси, що формували нове розуміння ролі права у суспільстві. Саме в празький період відбулося поглиблення його уявлень про право як складну багаторівневу систему, що виконує не лише регулятивну функцію, але й виступає інструментом захисту політичних, соціальних і національних інтересів.

Особливого значення набуло для нього знайомство з європейськими правовими школами, які базувалися на принципах конституціоналізму, верховенства права та пріоритету прав людини. Ці ідеї суттєво вплинули на його подальше формування як правника і громадського діяча. У період навчання в Карловому університеті остаточно сформувалася його концептуальна позиція щодо методів національно-визвольної боротьби, яка ґрунтувалася на принципі безумовного пріоритету правових і легальних механізмів. Паньківський дійшов висновку, що ефективне досягнення політичних цілей можливе лише за умови дотримання інституційних процедур, міжнародно-правових норм та поступового формування

державності через правові інструменти. У цьому контексті Паньківський критично оцінював радикальні форми політичної боротьби, зокрема терористичні акції, вважаючи їх не лише юридично неприйнятними, але й стратегічно шкідливими для українського національного руху. На його переконання, подібні дії підривали міжнародну легітимність українського питання, створювали підстави для дискредитації національних організацій та ускладнювали можливість здобуття політичної підтримки з боку європейських держав.

Важливо підкреслити, що його критичне ставлення до радикальних методів не означало заперечення самого національного руху або його цілей. Навпаки, Паньківський залишався послідовним прихильником української державності, однак вважав, що її досягнення можливе лише через поступову інституційну роботу, розбудову правової культури та формування політичної відповідальності еліт. Саме тому він наполягав на необхідності професіоналізації українського руху, його правової структуризації та інтеграції у міжнародні політичні процеси, що відповідало тогочасним європейським тенденціям державотворення. Такий підхід формував його образ як поміркованого, раціонального політичного мислителя, орієнтованого на довготривалі результати, а не на ситуативні політичні ефекти. Водночас, попри свою принципову позицію щодо методів політичної боротьби, Кость Паньківський як професійний адвокат дотримувався високих стандартів правничої етики та не переносив власні політичні переконання у сферу професійної діяльності. Це проявлялося у його готовності здійснювати правовий захист осіб незалежно від їхньої політичної належності, включно з представниками радикальних націоналістичних організацій, якщо вони опинялися в межах судового процесу. Паньківський послідовно виходив із того, що адвокат не є політичним арбітром і не повинен оцінювати ідеологічні переконання свого клієнта, а має забезпечити виключно дотримання правових процедур і принципів справедливого суду. У цьому виявлялася його глибока професійна зрілість та розуміння фундаментальних

засад правової держави [38, с. 139], де верховенство права передбачає рівність усіх перед законом і недопустимість вибіркового правосуддя. Практика захисту різних категорій підсудних сприяла формуванню у Паньківського репутації принципового та незалежного адвоката, який керується не кон'юнктурними міркуваннями, а нормами права та професійної етики. Це також підсилювало довіру до нього як до фахівця, здатного діяти в складних і політично напружених умовах.

Під впливом празького академічного середовища він почав розглядати українське питання не лише як внутрішньополітичну проблему, а як частину ширших європейських процесів, де вирішальне значення мали міжнародно-правові механізми, дипломатія та інституційна взаємодія держав. Важливо підкреслити, що навчання у Празі відбувалося в умовах постімперської трансформації Європи, коли багато народів виборювали або консолідували свою державність, що дозволяло Паньківському проводити паралелі з українською ситуацією та формувати більш реалістичне бачення перспектив національного розвитку. Крім суто академічного виміру, цей період мав також значний соціально-культурний вплив. Паньківський перебував у середовищі української еміграційної інтелігенції, яка в Празі сформувала активний науковий, культурний і політичний осередок. Це середовище сприяло обміну ідеями, виробленню спільних стратегій щодо майбутнього України та осмисленню причин поразки визвольних змагань 1917–1921 років. У цьому інтелектуальному колі активно обговорювалися питання державного будівництва, ролі права, необхідності організаційної дисципліни та політичної модернізації українського руху. Саме ці дискусії сприяли формуванню у Паньківського переконання, що майбутня українська державність має базуватися на чітких правових засадах, інституційній стабільності та міжнародному визнанні, а не на ситуативних політичних імпульсах.

Формування державницького легалізму стало ще однією визначальною рисою його світогляду. Паньківський переконливо доводив, що навіть за

умов окупації необхідно створювати легальні українські інституції для представлення національних інтересів перед окупантом. Цей підхід став ключовим у його діяльності під час німецької окупації 1941–1944 років, коли він очолив Український крайовий комітет, організовуючи легальну роботу українських структур і водночас зберігаючи автономію національних ініціатив. Міжвоєнний досвід, особливо участь у Групі Української Поступової Молоді, остаточно визначив Паньківського як поміркованого націонал-демократа та державника. Попри галицьке походження, його світогляд був киевоцентричним: він акцентував на необхідності мислити з позицій Києва як символу державності, а не закордонних центрів, що підкреслювало його прагматизм і державницьку перспективу.

До 1939 року у Костя Паньківського сформувалася чітка система ідейно-політичних переконань, яка залишалася незмінною протягом усього життя. Вона поєднувала державницький легалізм, націонал-демократію, віру в легітимність УНР та рішучий антикомунізм. Його погляди були не лише теоретичними, а й мали практичне втілення у громадській та політичній діяльності, що робило його світогляд органічним і системним [30, с. 206]. Ця система переконань була органічним продовженням його ранніх цінностей, закладених родиною та освітніми інституціями.

Унікальність світогляду Костя Паньківського полягала у вмінні поєднувати високі ідеали громадської праці з реалістичним підходом до політичної та соціальної діяльності. Він не обмежувався абстрактними концепціями національної державності, а прагнув створювати конкретні інституції та механізми, які могли ефективно захищати українські інтереси навіть у умовах польської окупації та подальшої німецької влади. Його формула дій була простою: нація здатна вижити лише тоді, коли її еліта бере на себе відповідальність за організацію життя народу, незалежно від зовнішніх обставин.

Підсумовуючи, відзначимо, що формування світогляду та ідейно-політичних переконань Паньківського стало фундаментом для його

подальшої діяльності. Його принципи легалізму, націонал-демократії, поваги до прав людини та антикомунізму не лише визначали його політичні дії, а й забезпечили стійку основу для організації українських інституцій у складних історичних умовах 1941–1944 років, коли він очолював Український крайовий комітет та об'єднував еміграцію навколо легітимних державницьких структур.

Формування цього світогляду відбувалося під впливом родинного середовища та контакту з провідними діячами української культури, навчання у Карловому університеті та активної громадської роботи у ГРУПі та численних соціальних та культурних організаціях. Його підхід поєднував ідеалізм та реалістичну оцінку можливостей: він розумів, що національна справа потребує не лише ентузіазму, а й конкретних структур, легальних інституцій та системної праці для виховання свідомої молоді. Києвоцентризм, орієнтація на легітимні державницькі традиції та увага до правового захисту українців створили основу для формування його ролі як лідера поміркованого крила української еміграції та організатора національних інституцій під час німецької окупації 1941–1944 років. Отже, світогляд Паньківського був не лише особистим кредо, а й практичною програмою дій, яка поєднувала національні пріоритети з демократичними цінностями та верховенством права. Його досвід формування ідейно-політичних переконань демонструє важливість поєднання теорії та практики, що робило його діяльність стійкою та впливовою у складних історичних умовах міжвоєнного та воєнного періодів.

Розділ 2.

ДІЯЛЬНІСТЬ КОСТЯ ПАНЬКІВСЬКОГО У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Участь Костя Паньківського у політичних та адміністративних процесах періоду Другої світової війни слід розглядати як спробу поєднати національні інтереси з реальними умовами окупаційного режиму. Його діяльність не була просто реакцією на події, а свідомою стратегією, спрямованою на збереження української інституційності навіть у ситуації обмеженого суверенітету. Уже влітку 1941 року, після вступу німецьких військ до Львова, Паньківський долучається до створення Української національної ради, яка мала стати координаційним центром українського політичного життя. Він обійняв посаду генерального секретаря, що свідчить про високий рівень довіри до нього з боку тогочасної еліти. Важливо підкреслити, що сама ідея створення такого органу була логічним продовженням попереднього досвіду українського державотворення, зокрема традицій Української Народної Республіки. Загальна міжнародна ситуація 1920–1930-х років не залишала Україні реальних союзників серед західних держав, що змушувало частину української політичної еліти орієнтуватися на ревізіоністські держави Європи, насамперед Німеччину [43, с. 24]. Водночас ця орієнтація була радше прагматичною, ніж ідеологічною, і ґрунтувалася на очікуванні перегляду післявоєнного територіального устрою Європи.

Зі зростанням напруження напередодні Другої світової війни ці очікування лише посилювалися, формуючи уявлення про можливість радикальної зміни політичної ситуації в регіоні. Саме цей контекст визначив подальшу активізацію Костя Паньківського та його включення в інституційні процеси, пов'язані зі спробами організації українського громадського та адміністративного життя в умовах окупаційного режиму [4, с. 14].

Паньківський як людина з чітко сформованими державницькими переконаннями, розглядав цю можливість не як тимчасову адміністративну ініціативу, а як шанс відновити, хоча б частково, політичну суб'єктність українців. Водночас німецька адміністрація досить швидко продемонструвала небажання визнавати будь-які форми українського самоврядування, що змусило Паньківського та його колег адаптуватися до нових умов [10, с. 141]. Саме в цьому контексті відбувається трансформація Української національної ради в Український крайовий комітет. Формально це виглядало як поступка окупаційній владі, однак фактично дозволило зберегти хоча б мінімальний рівень організованого українського життя. Паньківський очолив УКК, і це рішення, було прагматичним: він обрав не конфронтацію, яка в тих умовах була приречена на поразку, а поступову інституційну роботу [25, с. 5]. Такий підхід часто критикують як надто обережний, проте слід враховувати реалії окупаційного режиму, де будь-який відкритий спротив мав би катастрофічні наслідки.

У межах діяльності УКК Паньківський фактично виконував роль посередника між українським населенням і німецькою адміністрацією. Його функції включали координацію роботи місцевих допомогових комітетів, організацію соціальної підтримки населення та захист інтересів українців у межах дозволеного окупаційною владою. Німецька окупація відзначалася не лише зміною політичного керівництва, а і активним впливом на освіту тогочасних українських міст та селищ [21, 106]. Загалом, для Паньківського це була складна і суперечлива позиція, адже доводилося постійно балансувати між вимогами влади та потребами суспільства.

На початковому етапі війни Паньківський проявив себе як політик-реаліст, який прагнув зберегти українські структури навіть у вкрай несприятливих умовах. Його діяльність у цей період заклала основу для подальшої адміністративної роботи та визначила головну лінію поведінки – діяти через легальні, хоча й обмежені механізми впливу. Подальший етап діяльності Костя Паньківського у воєнний період пов'язаний із розширенням

його функцій та переходом від локального до більш системного рівня адміністративної роботи. Після об'єднання Українського крайового комітету з Українським центральним комітетом, він фактично інтегрується у ширшу мережу українських організацій, що діяли під контролем німецької влади. Обійнявши посаду заступника провідника УЦК, Паньківський отримав можливість впливати не лише на регіональні процеси в Галичині, а й на загальноукраїнські питання, що стосувалися соціальної, культурної та частково політичної сфер. На цьому етапі особливо помітною стає його здатність до адміністративної координації. Він не лише виконував представницькі функції, але й активно займався організацією конкретних заходів, спрямованих на підтримку населення. Йдеться, зокрема, про створення системи допомоги найбільш вразливим категоріям, включаючи дітей, робітників та інтелігенцію. В умовах воєнної економіки та постійного дефіциту ресурсів це вимагало не лише управлінських навичок, але й особистої ініціативи.

Окремої уваги заслуговує участь Костя Паньківського у діяльності Українського державного правління, сформованого після проголошення Акту 30 червня 1941 року. Незважаючи на короткочасний характер існування цього органу та його швидке ліквідування німецькою владою, участь Паньківського свідчить про його чітку державницьку позицію та прагнення використати будь-які можливості для української політичної самоорганізації [23, с. 49]. Він розглядав навіть тимчасові структури як цінний досвід, який міг стати підґрунтям для майбутнього відновлення державності та формування професійного управлінського потенціалу.

Варто звернути увагу на претензії Костя Паньківського до автентичного тексту акту, а саме тези про неопублікування повного тексту його авторами задля збереження власного авторитету. Це свідчить про Костя Паньківського, як людину, що не лише здатна висвітлювати невігідні для себе теми, а й активної у політичному житті та його намагання отримати найвігідніші умови для української нації різними шляхами.

«Згадаймо тільки, що ніодин із співтворців акту 30 червня 1941 року, хоч майже всі вони в живих і ще й нині політично активні, не хоче подати автентичного тексту того акту. Члени уряду Стецька подають його склад інакше, завжди неповний, відповідно до свого сьогоденського наставлення до дійових осіб»[4, с. 11].

Робота у структурах, що функціонували під контролем окупаційної влади, об'єктивно створювала підстави для критичних оцінок його дій. Проте його позицію слід розглядати через призму прагматизму [19, с. 5-6]: Паньківський не підтримував окупаційний режим, а намагався використати наявні механізми для захисту українського населення, забезпечення соціальної стабільності та збереження культурного середовища. Це демонструє, що його підхід був орієнтований на реальні потреби людей і стратегічну перспективу, а не на політичну вигоду. У другий період війни Паньківський виступає не лише як політик, а й як ефективний адміністратор, здатний діяти в умовах обмежених ресурсів, постійного тиску та ризику.

Прихід німецької окупаційної влади та загальні суспільні настрої діяч згадує у своїй праці: «Львів прийняв німців з мішаними почуваннями. Не було того ентузіазму, з яким вітали в 1915 році австрійців після російської інвазії, але була велика радість з приводу відходу большевиків» [4, с 30].

Його діяльність у структурах Українського центрального комітету засвідчує, що навіть у межах окупаційної системи існували можливості для реалізації національно орієнтованої політики, хоча і у дуже обмеженому форматі. Це підкреслює його вміння поєднувати управлінську компетентність з глибоким розумінням національних інтересів та гуманістичних цінностей, що робить його діяльність значущою для українського суспільства того періоду.

Завершальний етап діяльності Костя Паньківського у період війни характеризується посиленням гуманітарного та соціального напрямку його роботи, що, стало логічним продовженням його попередньої

адміністративної стратегії. У ситуації, коли політичні можливості були суттєво обмежені, саме соціальна сфера залишалася тим простором, де ще можна було реально впливати на життя людей. Паньківський активно використовував цей ресурс, зосереджуючи увагу на конкретній допомозі населенню, що постраждало від війни. Його діяльність була спрямована на створення ефективної системи соціального захисту, здатної функціонувати навіть в умовах окупаційного режиму та обмежених ресурсів. Використовуючи свої знання та вміння Костю Паньківському вдалось налагодити аптечну справу на окупованих територіях: Із власної ініціативи у вільній хвилині я взявся „своєю” ділянкою - Аптекоуправлінням. Я відвідав обласну управу і застав тут вистачаючий колектив для відновлення роботи. За кілька днів між нами нав'язався дружній контакт, в чому допоміг дворічний „большевицький” досвід по лінії АПТУ [4, с. 70].

Варто й виокремити участь Костя Паньківського у створенні радіостанції на окупованих територіях, ефіри якої були українською мовою. На запрошення військової пропаганди взяв я активну участь в урухомленні і відкритті „Радіостанції Житомир”. У дні 23 липня промовляв я перший українською мовою, подаючи, поруч слів про відкриття, звідомлення Головної Команди Збройних Сил у власному перекладі: „У відплату за большевицькі летунські атаки на відкриті столиці союзників - Букарест і Гельсінки — німецьке летунство минулої ночі вперше заатакувало Москву!” [4, с. 70].

Це свідчить про його прагматизм, відповідальність і глибоке розуміння потреб суспільства. Особливо показовою є його діяльність у сфері захисту дітей та підтримки соціально незахищених верств населення. Організація допомоги десяткам тисяч дітей, які опинилися під загрозою голоду, свідчить не лише про ефективність адміністративної роботи, але й про чітке усвідомлення національних пріоритетів.

Завдяки діяльності Українського центрального комітету було організовано мережу сиротинців, дитячих притулків, громадських їдалень і

пунктів матеріальної допомоги, що забезпечували найнеобхідніше для виживання населення. У цьому контексті Паньківський виступає не лише як адміністратор, а як відповідальний державницький діяч, який усвідомлював стратегічну важливість соціальної політики для збереження нації. Значну роль у реалізації гуманітарних ініціатив відіграла діяльність Українського центрального комітету, у межах якого було створено розгалужену систему суспільної опіки [47, с. 37]. Під керівництвом Паньківського координувалася робота місцевих комітетів, благодійних організацій і громадських інституцій, що надавали допомогу нужденним. Він докладав значних зусиль для забезпечення продовольством, одягом і медикаментами дітей, сиріт, інвалідів, безробітних та осіб, які постраждали від воєнних дій. Завдяки його організаторським здібностям ця система діяла відносно ефективно навіть у складних умовах окупації, сприяючи збереженню соціальної стабільності та мінімізації гуманітарної кризи [26, с. 102–103]. Крім того, Паньківський приділяв значну увагу підтримці освітніх і культурних установ, розглядаючи їх як важливий інструмент збереження національної ідентичності. Його діяльність сприяла функціонуванню українських шкіл, культурно-просвітницьких організацій і громадських ініціатив, що зміцнювали духовні основи суспільства. У такий спосіб гуманітарна допомога поєднувалася з культурною політикою, спрямованою на збереження історичної пам'яті та національної свідомості [46, с. 60]. Отже, завершальний етап діяльності Костя Паньківського засвідчує його високий рівень соціальної відповідальності, організаторського таланту та гуманізму. Його робота сприяла зміцненню національної солідарності, підтримці морального духу українського суспільства та збереженню його інституційної основи в умовах війни. Саме тому його внесок у розвиток гуманітарної політики періоду Другої світової війни є вагомим і має важливе історичне значення.

У цьому контексті Кость Паньківський постає не лише як чиновник, але і як суспільний діяч із виразною гуманістичною позицією. Не менш важливою складовою його діяльності була участь у вирішенні питань,

пов'язаних із репресіями з боку окупаційної влади. Варто зазначити, що жодного пієтуту Кость Паньківський не відчував до німецької влади, а лише намагався домогтися від неї найкращих умов для українського народу.

Діяч описує німецьку окупацію, як варварську політику: «В Житомирі побачив я також, що варварство окупанта не має інакших видних познач, чи воно „азійського“, чи „середньо-європейського“ походження. Сусідня нам військова частина викинула на вулицю багату бібліотеку парткому, в якій я між іншими знайшов прекрасне московське видання Слова о полку Ігоря. Те саме робили з бібліотеками в Галичині і царські війська в 1914 р. і большевицькі в 1939 р.» [4, с. 70].

Він систематично докладав зусиль для звільнення українських діячів культури, освіти та громадського життя, які опинилися під арештом [31, с. 72]. Хоча результати таких клопотань не завжди були успішними, сам факт цієї роботи свідчить про його принциповість, громадянську мужність і готовність діяти навіть у небезпечних умовах. Завдяки його втручанням вдалося врятувати або полегшити долю низки визначних представників української інтелігенції, серед яких композитор Василь Барвінський, письменник Василь Пачовський, громадська діячка Мілена Рудницька, мовознавець і ректор Львівського університету Василь Сімович. Ці приклади підтверджують, що його діяльність мала не лише адміністративний, а й глибоко моральний характер.

Важливим свідченням гуманізму Паньківського стала його участь у міжнаціональних ініціативах допомоги ув'язненим. Використовуючи свої контакти з представниками німецької адміністрації, він домогся дозволу на надання підтримки в'язням незалежно від їхньої національної належності. Це сприяло створенню неформального Комітету допомоги в'язням за участю українців, поляків і євреїв, діяльність якого полягала у забезпеченні ув'язнених продуктами харчування, медикаментами та необхідними речами. Такий підхід сприяв підвищенню авторитету українських інституцій і засвідчив широту світогляду Паньківського, який керувався

загальнолюдськими цінностями та принципами гуманності [7, с. 125]. Водночас його діяльність вирізнялася прагненням до збереження міжетнічної злагоди та соціальної стабільності. Підтримуючи ділові зв'язки з Польським комітетом і юденратом, він демонстрував готовність до співпраці задля порятунку людських життів і подолання наслідків війни. Така позиція свідчить про його політичну зрілість і відповідальність перед суспільством, адже в умовах загального насильства він обстоював принципи солідарності, толерантності та взаємодопомоги [8, с. 24]. У цьому аспекті діяльність Паньківського виходила за межі вузьконаціональних інтересів і набувала загальнолюдського значення.

Отже, його робота у сфері захисту репресованих і допомоги ув'язненим підтверджує, що Кость Паньківський був не лише компетентним адміністратором, але й моральним авторитетом українського суспільства. Його дії сприяли збереженню інтелектуального потенціалу нації та зміцненню гуманістичних засад громадського життя в умовах воєнного лихоліття, що підкреслює вагомість його внеску в історію українського національного руху.

Крім того, важливим напрямом діяльності Костя Паньківського у завершальний період війни була активна координація гуманітарних ініціатив та підтримка українського громадського життя на місцях. За наявними даними, він долучався до організації допомоги не лише українцям, але й представникам інших національностей, зокрема полякам та євреям, що свідчить про його широку гуманістичну позицію та високий рівень моральної відповідальності. Такий підхід підкреслює прагнення діяча до збереження міжетнічної злагоди та стабільності в умовах окупаційного режиму, коли будь-які прояви солідарності набували особливого значення. Він розглядав гуманітарну діяльність як інструмент не лише підтримки населення, а й утвердження принципів людяності та взаємодопомоги в суспільстві.

Важливим елементом його діяльності були численні поїздки регіонами Галичини, під час яких він безпосередньо ознайомлювався з ситуацією на

місцях. Це дозволяло отримувати об'єктивну інформацію про становище населення, контролювати роботу місцевих осередків та оперативно реагувати на виклики воєнного часу. Такі відрядження сприяли зміцненню зв'язків між центральними структурами Українського центрального комітету та місцевими громадами, що було особливо важливим в умовах суспільної дезорганізації та постійної небезпеки. Під час цих візитів Паньківський виступав перед громадськістю, координував діяльність окружних комітетів і сприяв вирішенню нагальних соціально-економічних проблем, демонструючи ефективність свого адміністративного стилю. Особливої уваги заслуговує його діяльність у сфері підтримки української молоді. Він опікувався питаннями освіти, працевлаштування та соціального захисту юнацтва, зокрема сприяв поліпшенню умов перебування молоді в трудових формуваннях та домагався скорочення термінів примусової служби. Крім того, Паньківський виступав за забезпечення духовних і культурних потреб молодого покоління, організовуючи культурно-просвітницькі заходи, релігійне життя та громадські ініціативи. Такі дії сприяли формуванню національної свідомості та підтримці морального духу української молоді в умовах війни.

З наближенням фронту у 1944 році діяльність Паньківського набула ще більш напруженого характеру. Він продовжував виконувати свої обов'язки в структурі Українського центрального комітету, очолюючи Львівську станицю та координуючи евакуаційні заходи, спрямовані на збереження українських установ і допомогу населенню. Попри загострення воєнної ситуації, він залишався вірним своїм принципам і прагнув забезпечити безперервність діяльності українських організацій. Його останні зустрічі з митрополитом Андреем Шептицьким і представниками української громадськості засвідчили відданість національній справі та усвідомлення історичної відповідальності за майбутнє українського народу. Про самого митрополита Кость Паньківський згадує, як про людину авторитетну серед кіл української еліти.

«Він не втручався до справ, але президія Ради постійно відвідувала його, інформуючи про те, що діється. Зокрема в особі о. прал. Дзеровича, що був першим замісником голови Ради, мав Митрополит свою довірену людину. На прохання Ради Митрополит погодився бути почесним протектором Національної Ради. Німці називали його „der Schirmherr des Ukrainischen Nationalrates"» [4, с. 73].

Завершальний етап діяльності Костя Паньківського у роки Другої світової війни вирізнявся активною гуманітарною, організаційною та просвітницькою діяльністю. Він зумів поєднати ефективне адміністративне управління з глибоким розумінням потреб суспільства, сприяючи збереженню соціальної стабільності, національної ідентичності та культурної спадщини українського народу. Його багатогранна діяльність у цей період є переконливим свідченням високого рівня відповідальності, державницького мислення та гуманізму, що робить його однією з визначних постатей української історії ХХ століття.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що участь Костя Паньківського у політичних та адміністративних процесах періоду війни мала комплексний та багатовимірний характер. Він поєднував активну політичну діяльність із відповідальним адміністративним управлінням та гуманітарними ініціативами, прагнучи максимально використати наявні ресурси та обмежені можливості для підтримки українського суспільства в умовах окупації. Його діяльність відзначалася не лише формальною участю у структурах влади, але й практичним втручанням у вирішення соціальних проблем, організацію допомоги нужденним та забезпечення стабільної роботи українських культурних і освітніх закладів. Особливо важливим у його підході було поєднання стратегічного планування та оперативної реалізації заходів: він не обмежувався лише адміністративними функціями, а активно контролював виконання гуманітарних програм, координував роботу комітетів і безпосередньо взаємодіяв із громадами. Це дозволяло зберігати ефективність

діяльності навіть у складних умовах, коли політичні та соціальні обмеження були надзвичайно жорсткими. Така здатність поєднувати різні напрямки діяльності та швидко адаптуватися до зміненої реальності робить Паньківського визначним представником поміркованого державницького напрямку українського руху того часу і підкреслює його відповідальність перед суспільством. Більше того, комплексний характер його роботи проявлявся у поєднанні короткострокових гуманітарних рішень з довгостроковими культурно-освітніми ініціативами. Паньківський усвідомлював, що підтримка населення у критичний період війни має поєднуватися із збереженням національної ідентичності та культурної спадщини, і саме це робило його діяльність системною, продуманою і значущою для майбутніх поколінь.

Громадська та організаційна діяльність Костя Паньківського у воєнний час є одним із найважливіших аспектів його біографії, оскільки саме в цей період найбільш чітко проявилася його орієнтація на практичну користь для суспільства. Умови нацистської окупації суттєво обмежували політичну активність, тому основний акцент змістився у сферу громадської самоорганізації та гуманітарної допомоги. Паньківський досить швидко зрозумів, що в нових обставинах збереження українського суспільства залежить не від декларацій, а від конкретних дій, спрямованих на підтримку населення.

Насамперед варто відзначити його роль в організації системи соціальної допомоги через Український крайовий комітет, а згодом і через Український центральний комітет. Під його керівництвом була створена розгалужена мережа допомогових структур, які діяли на місцях і забезпечували базові потреби населення. Йдеться про організацію кухонь, їдалень, пунктів допомоги, а також різних форм підтримки для найбільш уразливих груп. Така діяльність вимагала не лише адміністративних ресурсів, але й довіри з боку населення, що, як на мене, свідчить про високий авторитет Паньківського. Особливо значущим є факт організації допомоги

дітям, які в умовах війни опинилися в критичному становищі. За різними оцінками, вдалося врятувати десятки тисяч дітей від голоду, що є показником ефективності цієї системи. У цьому контексті Паньківський виступає не просто як адміністратор, а як ініціатор соціально відповідальної політики, яка була спрямована на збереження людського потенціалу. Водночас його діяльність не обмежувалася лише матеріальною допомогою. Він також приділяв увагу організації освітніх ініціатив, зокрема курсів українознавства, які виконували важливу функцію підтримки національної свідомості. Умови окупації створювали загрозу асиміляції та культурного занепаду, тому такі ініціативи мали стратегічне значення. Поєднання соціальної та культурної роботи дозволило Паньківському досягти більшого ефекту, ніж це було б можливим у межах лише однієї сфери. На початковому етапі воєнного періоду громадська діяльність Паньківського була спрямована на створення базових умов для виживання українського населення, але водночас вона мала глибший зміст – збереження соціальної та національної цілісності суспільства в умовах кризи. Подальший розвиток громадської та організаційної діяльності Костя Паньківського пов'язаний із розширенням інституційної мережі та поглибленням її функціонування. Як голова Українського крайового комітету, а згодом як один із керівників Українського центрального комітету, він зумів вибудувати відносно стабільну систему допомогових організацій, які діяли не лише у великих містах, але й у провінційних районах. Саме ця децентралізація дозволила зробити допомогу більш ефективною, оскільки враховувала місцеві потреби та специфіку регіонів.

Організаційна діяльність Паньківського не обмежувалася виключно адміністративним управлінням. Він активно долучався до роботи різних громадських товариств, які діяли в умовах окупації. Зокрема, його участь у Товаристві охорони дітей та Українському товаристві допомоги інвалідам свідчить про системний підхід до соціальної політики. Це дозволяло охоплювати різні категорії населення і забезпечувати більш комплексну

підтримку. Крім того, слід звернути увагу на його попередній досвід участі в громадських організаціях, зокрема у туристично–спортивному товаристві «Плай». Хоча ця діяльність розгорталася ще до війни, вона суттєво вплинула на його організаційні підходи. Паньківський добре розумів значення громадської ініціативи, колективної роботи та самоорганізації, що стало особливо актуальним у воєнний час. Саме цей досвід допоміг йому швидко адаптуватися до нових умов і ефективно керувати складними структурами.

Поїздки Галичиною мали не лише контрольний характер, але й відігравали важливу роль у налагодженні ефективної комунікації з місцевими громадами та зміцненні організаційної структури українського суспільства. Ці візити дозволяли Костю Паньківському безпосередньо ознайомлюватися з реальним становищем населення, отримувати достовірну інформацію про соціально–економічні та культурні потреби регіонів, а також оперативно реагувати на виклики воєнного часу. У ситуації, коли населення перебувало під постійним тиском окупаційної влади, така діяльність сприяла формуванню довіри до українських громадських інституцій та зміцненню їхнього авторитету. Особистий контакт із представниками місцевих громад давав змогу не лише контролювати роботу окружних і повітових комітетів, але й забезпечувати координацію їхньої діяльності відповідно до стратегічних завдань Українського центрального комітету. Це сприяло створенню ефективної системи управління, що функціонувала навіть в умовах політичної нестабільності та обмежених ресурсів. Під час цих поїздок Паньківський відвідував адміністративні центри, промислові осередки та освітні установи, проводив зустрічі з представниками інтелігенції, духовенства, учительства й робітництва [13, с. 6]. Такі зустрічі давали змогу не лише обговорювати нагальні проблеми, а й формувати єдину стратегію розвитку українського громадського життя. Вони сприяли консолідації суспільства навколо національних ідей та забезпечували узгодженість дій між центральними та місцевими структурами. Особливе значення мала його участь у громадських зібраннях, під час яких він виступав із промовами,

роз'яснював політику українських організацій і окреслював перспективи їхньої діяльності. Така практика підсилювала моральний дух населення та сприяла зміцненню національної свідомості в умовах війни. Важливою складовою цих поїздок було також вивчення економічного та соціального стану регіонів. Паньківський приділяв увагу питанням працевлаштування, забезпечення населення продовольством і медикаментами, організації соціальної допомоги та підтримки освітніх і культурних установ. Він прагнув забезпечити ефективну взаємодію між адміністративними структурами та громадськістю, що дозволяло оперативно вирішувати нагальні проблеми. Завдяки такому підходу формувалася система соціального захисту, здатна підтримувати населення навіть у складних умовах окупації. Не менш важливим результатом цих поїздок стало зміцнення авторитету Українського центрального комітету та підпорядкованих йому організацій. Особиста присутність Паньківського на місцях демонструвала зацікавленість керівництва у вирішенні проблем населення та сприяла формуванню атмосфери довіри і взаєморозуміння.

Другий важливий аспект діяльності Костя Паньківського під час його поїздок Галичиною полягав у формуванні ефективної системи взаємодії між центральними та місцевими органами українського громадського життя. Завдяки регулярним інспекційним відвідинам він не лише контролював діяльність окружних і повітових комітетів, але й сприяв уніфікації їхньої структури та функцій, що забезпечувало узгодженість управлінських рішень і підвищувало ефективність роботи всієї мережі українських інституцій. Такий підхід дозволяв оперативно реагувати на виклики воєнного часу, усувати організаційні недоліки та надавати необхідну допомогу населенню.

Особливо важливою була його роль як координатора соціально-гуманітарних ініціатив, що здійснювалися під егідою українських організацій. Він приділяв значну увагу діяльності структур суспільної опіки, молодіжних і культурних установ, сприяючи їхньому розвитку та інтеграції у єдину систему підтримки населення. Це дозволяло не лише полегшити

становище людей, які постраждали від війни, але й зберегти організованість українського суспільства. Його управлінська діяльність характеризувалася здатністю до налагодження партнерських відносин із різними соціальними групами, що сприяло зміцненню авторитету українських інституцій та підвищенню їхньої легітимності в очах громадськості. Саме завдяки такому підходу Паньківський виступав не лише як адміністратор, але й як суспільний лідер, який об'єднував навколо себе інтелігенцію, духовенство, молодь і представників місцевого самоврядування. Водночас його діяльність мала виразний стратегічний характер, оскільки спрямовувалася на збереження інституційної спадкоємності українського державотворення. Підтримуючи роботу місцевих організацій, він сприяв формуванню управлінського досвіду, який міг бути використаний у майбутньому для відновлення незалежної держави. Така позиція свідчить про далекоглядність Паньківського та його усвідомлення важливості підготовки національних кадрів у складних історичних умовах.

Паньківський також активно підтримував діяльність українських шкіл та культурних організацій, регулярно відвідуючи громади й особисто контролюючи стан роботи навчальних закладів та культурних проєктів. Він приділяв увагу не лише організаційним аспектам, а й створенню умов для ефективної педагогічної та культурної роботи, що включало перевірку якості навчання, доступності курсів українознавства та відповідності освітніх програм потребам громади. Такі поїздки дозволяли йому координувати освітні процеси на місцях, підтримувати моральний дух учителів, вихователів та організаторів культурних заходів, які працювали під постійним наглядом та тиском окупаційної влади. Його підхід передбачав комплексну підтримку, охоплюючи не лише молодь, а й дорослих представників культури, робітничих колективів та активістів громадських організацій. Він усвідомлював, що стабільність і розвиток освітньої та культурної сфери безпосередньо впливають на збереження національної ідентичності та морального стану населення.

Діяльність Паньківського мала чітко виражений гуманістичний характер. Він не обмежувався лише адміністративним контролем, а активно сприяв розв'язанню практичних проблем: організував матеріальну допомогу школам, забезпечував підручниками, навчальними матеріалами та навіть продовольством там, де це було необхідно. Це дозволяло вчителям і культурним діячам зосередитися на своїй основній роботі, а громадам відчувати реальну підтримку з боку організаційного керівника, що одночасно був моральним прикладом стійкості та відповідальності. Важливо відзначити, що його діяльність мала значний довгостроковий ефект. Крім безпосередньої допомоги, Паньківський документував хід роботи організацій, результати навчальних та культурних проєктів, що створювало надійну основу для подальшого аналізу та збереження історичної пам'яті. Такий системний підхід демонструє його усвідомлення важливості кожного кроку для формування національної свідомості та підкреслює стратегічний характер його роботи навіть у складних окупаційних умовах. Здатність поєднувати практичну допомогу, організаційну роботу та культурно-освітню підтримку робить діяльність Паньківського у воєнний час унікальною. Він не лише реагував на потреби громади, а й формував умови для довготривалого збереження української ідентичності, демонструючи високий рівень відповідальності, гуманності та професійності.

Окремим важливим напрямом діяльності Костя Паньківського під час його перебування в Галичині була робота, спрямована на зміцнення інформаційного обміну між різними рівнями українських організацій та систематизацію отриманих даних про стан регіонів. Умови воєнного часу вимагали оперативного збору інформації щодо соціального становища населення, функціонування освітніх і культурних установ, забезпечення продовольством та загального рівня організованості місцевих громад. У цьому контексті поїздки Паньківського набували функції не лише контролю, але й аналітичного спостереження, оскільки зібрані ним відомості ставали основою для прийняття управлінських рішень на центральному рівні. Такий

підхід свідчить про намагання запровадити елементи системного управління, що базувалося на фактичних даних і реальному стані справ, а не на формальних звітах, які могли не відобразити дійсної ситуації на місцях. Це суттєво підвищувало ефективність роботи українських інституцій і сприяло більш раціональному розподілу ресурсів. Важливим компонентом цієї діяльності була також увага до кадрового потенціалу місцевих структур. Паньківський приділяв значну увагу добору та підтримці активних діячів на місцях, які могли забезпечити стабільне функціонування громадських організацій. Він оцінював рівень їхньої компетентності, організаторських здібностей і відданості українській справі, що дозволяло формувати відносно ефективну управлінську мережу. У багатьох випадках саме завдяки його втручанням вдавалося уникнути дезорганізації місцевих осередків і забезпечити їх подальшу роботу навіть в умовах тиску з боку окупаційної адміністрації. Таким чином, кадрова політика Паньківського мала не лише поточний, але й довгостроковий характер, оскільки сприяла формуванню управлінського ядра українського громадського руху. Не менш значущим було його прагнення підтримувати культурну та освітню інфраструктуру на місцях, яка відігравала ключову роль у збереженні національної ідентичності. Він розумів, що без функціонування шкіл, бібліотек, просвітницьких товариств і культурних гуртків неможливо забезпечити стійкість українського суспільства в умовах окупації. Тому під час своїх поїздок він приділяв увагу не лише організаційним, але й змістовним аспектам діяльності цих установ, заохочуючи їх до активної роботи та розширення програм. Це сприяло підвищенню рівня національної свідомості серед населення, особливо молоді, яка була найбільш вразливою до зовнішнього ідеологічного впливу. Саме ця складова діяльності Паньківського мала стратегічне значення, оскільки забезпечувала збереження культурної тяглості українського суспільства в умовах війни та політичного тиску.

Крім того, Паньківський систематично займався документуванням подій, результатів діяльності шкіл і культурних організацій, зберігаючи

письмові матеріали, звіти, протоколи та усні свідчення від учасників подій для майбутніх поколінь. Він розумів, що історія громадської та освітньої роботи під час війни може бути втрачена, якщо її не фіксувати, тому приділяв увагу детальному опису організаційних процесів, результатів навчальних програм, культурних ініціатив і гуманітарної допомоги. Таке документування виконувало подвійне завдання: з одного боку, дозволяло оцінювати ефективність діяльності, з іншого – створювало основу для збереження пам'яті про боротьбу української громади в екстремальних умовах [40, с. 60]. Підхід Паньківського свідчить про його усвідомлення історичної значущості цих процесів і прагнення до системного, організованого підходу в роботі з населенням і освітніми установами. Він не обмежувався одноразовими акціями чи поверхневим контролем, а прагнув формувати структуровану систему підтримки, що охоплювала різні аспекти життя громади: від гуманітарної допомоги та шкільної освіти до культурних і просвітницьких ініціатив. Це демонструє його стратегічне мислення та здатність поєднувати щоденні практичні дії з довгостроковими цілями, зберігаючи при цьому моральні та культурні орієнтири. Саме поєднання практичної допомоги, організаційної координації та культурно-освітньої підтримки робить діяльність Паньківського у воєнний час унікальною. Він одночасно виконував роль організатора, наставника та морального провідника громади, демонструючи високий рівень відповідальності перед українським суспільством. Його робота слугує прикладом цілеспрямованого лідерства та гуманістичного підходу в умовах екстремальної небезпеки, показуючи, що ефективне управління та підтримка громадян можлива навіть у найскладніших обставинах [35, с. 20].

Кость Паньківський у роки Другої світової війни займав політичну позицію, яка поєднувала ліберальні та консервативні принципи і водночас характеризувалася високим рівнем прагматизму. Він чітко усвідомлював обмеження, накладені окупаційним режимом, і тому розглядав співпрацю з німецькою владою як вимушений крок для забезпечення виживання

українського населення та збереження культурної та соціальної інфраструктури [33, с. 5-6]. Його діяльність була спрямована на те, щоб навіть у складних умовах війни українська громада могла отримувати допомогу, підтримку освіти та можливість культурного розвитку. Паньківський усвідомлював ризики й моральні дилеми, пов'язані з контактом з окупантами, проте вважав, що повне відторгнення співпраці могло призвести до ще більшої шкоди для населення, особливо для дітей та інтелігенції, яка опинилася під прямою загрозою репресій. Важливо підкреслити, що Паньківський не сприймав співпрацю як добровільне визнання легітимності окупаційного режиму. Він намагався трансформувати політичні органи, створені українцями, у структури, які могли б виконувати гуманітарні та культурні функції. Так, на вимогу німців він перетворив Українську національну раду на Український крайовий комітет (УКК), очоливши його як голова, а згодом став заступником В. Кубійовича в Українському центральному комітеті (УЦК) [45, с. 5]. Ця трансформація дозволяла йому продовжувати діяльність, спрямовану на захист населення: організацію харчування для нужденних, підтримку ліквідації наслідків голоду та звільнення українських діячів культури з гестапо [50, с. 24]. Особливо показовим є його підхід до доповідей перед німецькими структурами: він погоджувався виступати, але виключно через посередництво УЦК, що дозволяло уникнути прямого підпорядкування окупаційній владі. Такий баланс між співпрацею і незалежністю засвідчує глибоке розуміння ним політичної ситуації та важливості збереження української автономності в умовах зовнішнього контролю.

Паньківський також критично оцінював інші українські рухи того часу, особливо радикальні структури ОУН. У своїх спогадах він підкреслював негативний вплив екстремістських дій на єдність українського населення та національну координацію. Він вважав, що конфлікти з німцями та між собою лише послаблюють позиції українців, а крайній націоналізм, не підкріплений практичною роботою для громади, є шкідливим. Його власна стратегія

базувалася на принципі «співпраця для виживання, але без ілюзій». Паньківський не сприймав німецький режим як союзника, а лише як силу, з якою можна частково домовитися для досягнення гуманітарних та культурних цілей. Важливою складовою його політичної позиції була здатність поєднувати адміністративні та гуманітарні функції. Водночас із формальною роботою у структурах УКК і УЦК, він постійно відвідував громади, контролював роботу шкіл і культурних організацій, надавав моральну підтримку педагогам та організаторам, які працювали в умовах постійного ризику. Такий підхід свідчить про його розуміння, що політика не обмежується лише бюрократичною діяльністю: справжнє державництво проявляється у здатності підтримати людей, забезпечити базові потреби та зберегти культурну ідентичність, навіть у дуже складних обставинах. Саме комплексний підхід Паньківського – поєднання прагматизму, гуманізму та організаційної майстерності – визначає його як ключову фігуру поміркованого державницького напрямку українського руху у воєнний час [51, с. 161-162]. Він демонстрував, що навіть у рамках обмежених можливостей можна реалізувати політику, спрямовану на захист і розвиток громади, водночас зберігаючи принципи автономії та національної гідності.

Другий аспект політичної позиції Костя Паньківського пов'язаний із його критичним ставленням до радикальних форм націоналізму та жорстоких практик німецької окупації. Він уважно спостерігав за діяльністю ОУН і на відміну від крайніх націоналістів, не підтримував методи силового тиску, саботажу чи конфронтації з окупаційною владою, які, на його думку, ставили під загрозу життя і безпеку населення та ускладнювали координацію громадської допомоги. У своїх спогадах Паньківський детально описував, що радикальні підходи ОУН часто призводили до конфліктів із місцевими громадами та репресій з боку німців, що шкодило загальній справі української національної організації. Він вважав, що для українського народу важливіше зберегти життя, здоров'я і культурну спадщину, ніж вести

ризиковану політичну гру, яка могла призвести до руйнування громадських структур і втрати довіри населення.

Під час співпраці з німецькою владою Паньківський керувався чітким принципом: буд—які взаємодії повинні були мати гуманітарний або культурний характер, а не служити легітимізації окупантів чи ідеологічній пропаганді. Його доповіді для гестапо, зокрема листопадова доповідь «Більшовицька окупація Галичини українськими очима», були направлені на те, щоб донести реальний стан справ у громаді та привернути увагу до потреб населення, не підкреслюючи лояльності до нацистів. Він наполягав на тому, щоб будь-які контакти здійснювалися через посередництво Українського центрального комітету, що давало йому можливість контролювати інформаційний потік і захищати українські інтереси від прямого втручання окупантів.

Паньківський також активно протистояв асиміляційним тенденціям та політичному тиску, спрямованому на підкорення української громади. Він неодноразово підкреслював, що українські органи самоврядування повинні залишатися автономними у межах можливого, а національна ідентичність — незмінною. Саме прагматичний підхід дозволяв йому організовувати гуманітарну допомогу, підтримувати школи, культурні та освітні ініціативи, водночас уникаючи ідеологічної компрометації українського руху. Позиція Паньківського у цьому контексті була не лише політичною, а й етичною природою: він розумів, що в умовах окупації найважливішим є захист людей, особливо дітей, педагогів і культурних діячів, від наслідків війни та репресій.

Особливу увагу Паньківський приділяв документуванню подій та аналізу діяльності різних організацій. Він усвідомлював, що історична пам'ять про воєнні роки і реальні дії української громади має велике значення для майбутніх поколінь. У цьому сенсі його критика ОУН і німецького режиму не була лише особистою думкою, а важливим внеском у науковий та суспільний дискурс, що дозволяв оцінити ефективність тих чи інших політичних рішень та наслідки радикальних дій для українського

населення [34, с. 12]. Саме здатність поєднувати співпрацю з окупантами на прагматичному рівні, підтримку громади та критичний аналіз дій радикальних націоналістичних рухів визначає Паньківського як політика «третього шляху». Він не обирав легкі або популярні рішення, натомість демонстрував високий рівень відповідальності, стратегічного мислення та гуманності, що дозволяло йому залишатися ефективним організатором і водночас морально незалежним діячем у складних умовах війни.

Третій аспект політичної позиції Костя Паньківського пов'язаний із його ліберально-консервативною орієнтацією, яка формувалася ще до війни та активно проявилася у роки окупації. Він віддавав перевагу реалістичним, законним методам організації українського життя та протистояння репресивним практикам німців, уникаючи радикалізму та екстремізму.

Особливу увагу варто приділити спробам захисту Паньківським своїх колег євреїв, які він описав у своїй праці: « Але добрий передсмак того, як виглядатиме німецька окупація, дістав Львів за два-три дні. Вже починаючи з 1 липня містом пройшли з ініціативи німецького війська анти- жидівські ексцеси. Під претекстом, що жида поголовно або комуністи, або вислужники большевиків... Я зустрівся особисто з тими справами, бо вуличники нападали на наших жидівських, а то й нежидівських співробітників. Завдяки нашим заходам у міському військовому командуванні співробітники АПТУ, в тому числі й жида, отримали, для забезпечення праці аптек, окремі довідки» [4, с. 35].

Така позиція передбачала збереження автономії українських організацій, підтримку громадської роботи та культурно–освітніх ініціатив, а також пріоритет гуманітарної допомоги над ідеологічними амбіціями. У цьому контексті Паньківський не обмежувався політичною риторикою: він активно організовував системну допомогу населенню, курси українознавства та культурно-просвітницькі заходи, водночас відстоюючи незалежність українських громадських структур від прямого контролю німців.

Його підхід був продиктований прагматизмом: Паньківський сприймав співпрацю з окупаційною владою як тимчасовий інструмент для досягнення гуманітарних і культурних цілей, а не як політичну згоду з нацистською ідеологією. Наприклад, він трансформував Українську національну раду в Український крайовий комітет, а згодом став заступником В. Кубійовича в УЦК, забезпечуючи координацію допомоги дітям та сім'ям, організацію кухонь та навчальних курсів. При цьому він відмовлявся від прямого підпорядкування німецьким органам, використовуючи комітети як посередницький механізм, що дозволяло захищати українські інтереси і мінімізувати ризики для населення. Особливо показовим було його ставлення до національної ідентичності та культурної спадщини. Паньківський розумів, що війна і окупація загрожують не лише фізичному існуванню людей, а й духовному та культурному розвитку [17, с. 31]. Отже, ліберально-консервативна орієнтація Паньківського поєднувала прагматизм, гуманізм і уважне ставлення до реалій війни. Він не підтримував крайні методи, але водночас умів діяти ефективно у складних умовах, зберігаючи стратегічну ціль – підтримку українського населення та національної ідентичності. Ця позиція робила його фігурою, здатною поєднувати моральну відповідальність і практичну ефективність у воєнний час.

Четвертий аспект політичної позиції Костя Паньківського під час війни пов'язаний із його критичним ставленням до німецької політики та діяльності радикальних українських груп. У спогадах «Роки німецької окупації» він докладно описував, як нацистська адміністрація відмовлялася визнавати українські органи самоврядування, порушувала права населення та знищувала культурну спадщину Галичини. Паньківський підкреслював, що будь-які ілюзії щодо «визволителів» були помилковими, і водночас зазначав, що існували обмежені можливості для реалізації українських ініціатив у межах окупаційної системи.

Особливо гостро він оцінював дії ОУН та крайніх націоналістичних структур. Паньківський критично ставився до їхніх радикальних методів,

конфліктів із іншими українськими силами та прагнення монополізувати політичний вплив. Гострою була й критика Національних зборів на яких, за словами Костя Паньківського, обговорювалися лише внутрішні питання ОУН, особливо він наголошує на фактичну фальсифікацію резолюції: «На зборах — як я вище подав — не було мови ані про „резолюції“, ані про „державний провід“, ані про „підчинення“, а тільки про розбрат унутрі ОУН і його шкідливі наслідки для загальної справи. Тому то й закінчено ті збори заклик до згоди в лавах організації та покликанням Ради Сеніорів. Текст „резолюції“, поданий органом націоналістів, був зложений поза зборами на власну руку пропагандою організації, а підписи під „резолюціями“ поставлені без згоди підписаних» [4, с 43].

На його думку, такі дії послаблювали єдність української громади, загострювали протистояння з окупантами та ставили під загрозу гуманітарну допомогу. Він наполягав на необхідності об'єднання громадських і культурних ініціатив навколо легітимних і безпечних структур, що могли реально допомагати людям. Його позиція була компромісною: співпраця з окупантами заради виживання українців, критика радикалізму та акцент на громадській роботі. Він наголошував, що тоталітарні методи німців, зокрема репресії та обмеження автономії, створювали необхідність адаптивної політики, яка зберігала життєздатність українських громадських структур [1, с. 98]. Водночас його підхід демонстрував, що навіть у критичних умовах можна відстоювати національні інтереси, залишаючись морально і політично незалежним. Він не підтримував екстремістські методи, але активно використовував наявні ресурси для захисту населення та збереження національної ідентичності, що робить його політичну позицію винятково практичною та відповідальною.

П'ятий аспект політичної позиції Костя Паньківського демонструє завершальну оцінку його політичної позиції під час Другої світової війни. Його діяльність відзначалася комплексністю та продуманістю, адже він одночасно поєднував прагматичну співпрацю з окупаційною владою,

гуманітарну активність і культурно-освітню підтримку. Ця багатовекторність дозволяла йому зберігати баланс між національними інтересами та вимогами зовнішніх обставин, уникати радикалізації та підтримувати стабільність українських громад у Галичині.

Важливим елементом його позиції була усвідомлена відмова від політичної авантюри та екстремізму. Паньківський не прагнув брати участь у конфронтації з німецькою владою заради ідеологічних цілей і не підтримував радикальні підходи ОУН. Натомість він обирав методи, що дозволяли зберегти життя і здоров'я людей, продовжувати культурно-освітню діяльність та документувати події для майбутніх поколінь. На наш погляд, така стратегія демонструє його реалістичне сприйняття війни та її обмежень, водночас зберігаючи моральну і політичну автономію. Крім того, Паньківський послідовно демонстрував здатність до адаптації, що стало ключовим фактором його ефективності. Він не ставився до окупації як до тотального паралічу, а шукав можливості для збереження українських структур та просвіти населення, використовуючи навіть обмежені права та формальні позиції в УЦК. Це дозволяло йому координувати допомогу тисячам дітей, підтримувати діяльність шкіл та культурних організацій і залишатися прикладом відповідальної політичної поведінки. На підставі аналізу його дій можна стверджувати, що Паньківський у воєнний період уособлював «третій шлях» українського національного руху: він відкидав екстремізм і радикалізацію, поєднуючи прагматизм із гуманізмом та культурно-національною свідомістю. Саме така позиція дозволила йому не тільки вижити в умовах окупації, а й зберегти українську ідентичність, закласти фундамент для майбутньої діяльності української діаспори та національної спільноти після війни.

Політична позиція Костя Паньківського в умовах війни вирізняється високим рівнем відповідальності, реалістичності та ліберально-консервативним підходом, що поєднував прагматизм із чіткими моральними принципами. Він не піддавався на радикальні імпульси чи ідеологічні

крайнощі, а обирав стратегію, яка дозволяла максимально ефективно використовувати доступні ресурси та можливості для захисту українського населення, збереження культурної спадщини та підтримки освітніх ініціатив [24, с. 20]. Його діяльність свідчить про розуміння тонкої межі між співпрацею та компромісом. Паньківський усвідомлював, що співпраця з окупаційною владою не є проявом лояльності до агресора, а інструментом для реалізації гуманітарних та культурно–освітніх завдань [39, с. 19]. Паньківський демонстрував, що навіть у межах обмеженого політичного простору та під постійним тиском окупаційного режиму можна реалізовувати державницькі та гуманістичні цілі. Він не прагнув власної вигоди чи політичного авторитету, а фокусувався на потребах громади, зберігаючи при цьому незалежність поглядів і критичне ставлення до радикальних рухів, зокрема до ОУН і нацистської адміністрації [15, с. 50]. Досвід Паньківського є прикладом того, як у складних історичних обставинах можливе поєднання державницької відповідальності, культурної свідомості та особистої моральної позиції. Його діяльність демонструє, що реалістичний, зважений підхід до політичних викликів може бути не менш ефективним і значущим, ніж радикальні чи конфронтаційні стратегії, і здатний закласти фундамент для відновлення національної ідентичності та суспільної стабільності у післявоєнний період.

Таким чином, громадська та організаційна діяльність Костя Паньківського у воєнний період була багатогранною та системною. Його ініціативи не обмежувалися формальними обов'язками: він особисто контролював роботу допомогових комітетів, відвідував громади, підтримував навчальні та культурні програми, що дозволяло ефективно протидіяти соціальній та культурній розрусі. Особливу цінність у діяльності Паньківського має саме його прагнення поєднати практичну допомогу з довгостроковою стратегією збереження української культури та освіти. Це проявлялося у систематичному порятунку дітей від голоду, організації курсів та культурних заходів, а також у документуванні всіх подій для наступних

поколінь. Такий підхід демонструє його відповідальність і далекоглядність, що виходила за рамки звичайної адміністративної діяльності. Діяльність Костя Паньківського під час Другої світової війни є прикладом того, як один діяч міг ефективно поєднувати організаційні, гуманітарні та культурні функції, забезпечуючи підтримку громади та збереження національної ідентичності у найскладніших історичних умовах. Його внесок у розвиток української громадської організації та культури в період окупації заслуговує на детальне вивчення й осмислення як з точки зору історичної науки, так і з позицій морального прикладу для сучасності.

Розділ 3.

ПОЛІТИЧНА АКТИВНІСТЬ В ЕМІГРАЦІЇ

Причини та обставини еміграції Костя Паньківського слід розглядати як складний, багаторівневий процес, що формувався під впливом тривалих політичних трансформацій у Центрально-Східній Європі першої половини ХХ століття, а також під дією конкретних воєнних подій, які радикально змінили умови існування української інтелігенції. Щодо цього є один цікавий факт: декотрі представники української інтелегенції (такі як Андрій Левицький) жалілися в своїх листах, що Паньківський вже має візу, а вони ні: «А з моїм Миколою якась фантасмагорія. Вже й Паньківський візу має, а до нього нічого не прийшло. Правда, мені тяжко буде відпускати його від себе, але цього вимагає справа» [41, с. 303].

Початкові передумови еміграції формувалися ще в період Другої світової війни, коли західноукраїнські території стали ареною послідовної зміни окупаційних адміністрацій, кожна з яких запроваджувала власну модель контролю та управління суспільством. Така нестабільність створювала ситуацію, у якій будь-яка форма організованої української діяльності – політичної, громадської, культурної чи правничої – розглядалася як потенційна загроза для чинної влади. Паньківський, який активно залучався до громадських структур та організаційних процесів, опинився у полі постійного нагляду та ризику, оскільки його діяльність була публічною, системною та пов'язаною з формуванням українських інституційних практик. Водночас важливо підкреслити, що еміграційний вибір визначався не лише зовнішнім тиском, але й внутрішнім усвідомленням необхідності збереження безперервності українського політичного та інтелектуального процесу.

Сам Кость Паньківський описував виїзд з Галичини та початок еміграції так: «Остання валка співробітників львівської станиці УЦК покинула Львів під вечір 19 липня 1944 року: два особові і три вантажні авта. Разом із нами їхали ті громадяни, що не встигли виїхати перед тим та в останню хвилину перед нашим виїздом прибігли під будинок УЦК на Парковій вулиці. Так почалася наша мандрівка...Першим етапом нашої мандрівки був Перемишль, куди ми приїхали пізно ввечері 19 липня. Тут нас гостинно прийняв місцевий Український Допомоговий Комітет (УДК), що працював під головуванням д-ра Миколи Хробака» [5, с. 11].

Паньківський належав до того покоління діячів, які сприймали власну діяльність як частину довгострокового національного проєкту, що не може бути обмежений рамками однієї державної системи або географічного простору. Саме тому загроза фізичного знищення або політичної нейтралізації розглядалася ним не лише як особиста проблема, але й як ризик втрати інституційної пам'яті та управлінської спадковості українського руху. Окремим визначальним фактором стала подвійна вразливість українських діячів у період війни, коли вони одночасно перебували під тиском як нацистської, так і радянської систем. Обидва режими, попри ідеологічні відмінності, мали спільну рису – нетерпимість до автономних національних політичних структур, що не були повністю контрольовані центром [14, с. 2]. У такій ситуації Паньківський опинився у стані фактичної політичної безвиході, коли будь-який розвиток подій створював нові ризики переслідування, у схожій ситуації діяч й опиниться наприкінці свого перебування в Німеччині. Це перетворило еміграцію на логічний і майже неминучий етап його життєвої траєкторії.

Подальше формування еміграційного рішення Костя Паньківського відбувалося під безпосереднім впливом ескалації воєнних процесів та поступового руйнування тих інституційних і соціальних структур, у яких раніше могла існувати українська громадська діяльність. У міру загострення воєнної ситуації західноукраїнський регіон втрачав ознаки відносної

адміністративної стабільності, перетворюючись на простір постійної військової та політичної турбулентності [10, с. 30]. У таких умовах навіть мінімальні форми організованого суспільного життя ставали вразливими до репресивного впливу, а будь-яка спроба координації українських сил сприймалася як потенційна нелояльність до окупаційної влади.

У цьому контексті еміграція набувала характеру не лише вимушеного кроку, але й стратегічного рішення, спрямованого на збереження можливості подальшого політичного та інтелектуального впливу. Усвідомлення того, що залишення в межах окупованої території означає поступову маргіналізацію або фізичне знищення, формувало у нього раціональну модель поведінки, де пріоритетом ставала довгострокова перспектива. Таким чином, еміграція розглядалася як інструмент збереження не лише особистої безпеки, але й безперервності українського політичного процесу в умовах вимушеного вигнання. Характер діяльності Костя Паньківського в еміграції можна описати, як опікунство над українськими біженцями, а також намагання створення українського осередку за межами рідної країни. Про це свідчать спогади діяча: «Ми розгосподарилися в Любені вже під кінець серпня, створили кухню і їдальню. Їх завданням було в першу чергу забезпечити обідом і вечерею працівників усіх наших установ, зокрема самотніх, бо їжа в місцевих ресторанах була і невідповідна, і недостатня, і коштовніша. При цьому виявилось, що праця в нашій їдальні забезпечує наших жінок від обов'язку праці, тяжкої і незвичної, у місцевих селян... Незалежно від того, ми влаштували в приміщенні нашої їдальні курси українознавства.» [5, с. 23].

Додатковим чинником виступала дедалі глибша фрагментація українського політичного середовища, спричинена як зовнішнім тиском, так і внутрішніми організаційними труднощами. Знищення або розпорошення центрів координації у Львові та інших містах призводило до втрати системної взаємодії між діячами, що суттєво обмежувало можливості колективного прийняття рішень. У таких умовах індивідуальні стратегії виживання та збереження професійної діяльності починали домінувати над

колективними формами організації, що ще більше підштовхувало Паньківського до рішення про виїзд [9, с. 19].

Завершальний етап формування еміграційної траєкторії Костя Паньківського характеризувався поєднанням критичного погіршення безпекової ситуації, остаточного розпаду стабільних інституційних зв'язків та усвідомлення неможливості відновлення повноцінної легальної діяльності в межах окупованого простору. У цей період війна остаточно набула тотального характеру, коли межа між військовими діями та цивільним життям практично зникла, а будь-які форми організованої суспільної активності підлягали або суворому контролю, або повному знищенню.

Для Паньківського, як для правника і громадського діяча, така ситуація означала фактичну ліквідацію правового поля, у якому він міг би реалізовувати свої професійні принципи. Особливо важливим чинником стало усвідомлення довгострокових наслідків перебування під владою режимів, які демонстрували системну ворожість до будь-яких проявів української політичної автономії. У цьому контексті еміграція перестала бути лише реакцією на поточну загрозу і перетворилася на елемент стратегічного планування майбутнього українського політичного руху. Паньківський виходив із розуміння, що збереження інтелектуального та організаційного потенціалу поза межами окупованої території створює передумови для його подальшого використання в умовах післявоєнної трансформації Європи [48, с. 31]. Таким чином, еміграція набувала значення не втечі, а перенесення центру діяльності в більш безпечний простір.

Водночас не можна ігнорувати психологічний вимір цього процесу, який був пов'язаний із постійним тиском невизначеності, загрозою арешту та відчуттям нестабільності майбутнього. Для представників інтелігенції такого рівня тривале перебування в умовах тотального контролю означало поступову втрату можливості стратегічного мислення та реалізації довгострокових проєктів. Паньківський, як людина системного мислення, очевидно розумів, що збереження інтелектуальної автономії є не менш

важливим, ніж фізична безпека, оскільки саме вона визначає здатність до політичної та організаційної дії в майбутньому.

Остаточо еміграційне рішення закріплювалося також через усвідомлення історичної ролі української політичної еміграції як інструменту збереження державницької традиції в умовах втрати територіального контролю.

Еміграція Костя Паньківського тісно пов'язана із німецькими містами Люблен, Ваймар та низкою інших. У Люблені Кость Паньківський активно співпрацював з колишнім прокурором при Апеляційному Суді у Львові та очільником громадського суду української еміграції в Німеччині — Тимотеєм Мацьківим, а також співробітником президії УЦК — Михайлом Добрянським.

Загальними враження про Люблін, а саме про його стратегічно невідповідну позицію Кость Паньківський ділиться у своїх працях: «Та проте Люблен був найневідповіднішим місцем для осідку головного представництва УЦК і централь інших наших установ. Віддалення від центрів життя української еміграції було дуже велике, і від централі УЦК в Кракові, і від столиці райху Берліна, і від головного скупчення наших людей у Відні. Залізничне сполучення із усіма тими містами було тяжке, пересідання і вичікування в Лігніци забирало дуже багато часу. Ми застали в містечку самих жінок і дітей, а чоловіків тільки старших віком або інвалідів, бо всі інші були на службі поза Любеном» [5, с. 20].

Еміграційний період Костя Паньківського також необхідно розглядати крізь призму трансформації його політичної ролі, яка поступово зміщувалася від регіонального громадського діяча до представника ширшого українського політичного середовища в еміграції. У нових умовах він уже не міг спиратися на локальні інституційні структури, які раніше забезпечували його діяльність у Галичині [32, с. 49], тому змушений був адаптуватися до принципово іншого середовища, де ключовими ставали не територіальні зв'язки, а мережеві форми взаємодії між політичними емігрантами. Така

трансформація вимагала не лише організаційної гнучкості, але й глибокого переосмислення механізмів політичного впливу в умовах втрати державного простору. Його попередній досвід участі в громадських організаціях, правничій практиці та координації різних ініціатив дозволив йому швидко адаптуватися до умов еміграційної політики, де ефективність визначалася не формальними посадами, а реальним впливом у середовищі української діаспори. Саме ця компетенція стала ключовою передумовою його подальшої участі у формуванні еміграційних політичних структур, які намагалися зберегти тяглість української державницької традиції. Важливим аспектом цього етапу стало також переосмислення самого поняття політичної діяльності. Якщо раніше вона була пов'язана з безпосередньою участю в органах місцевого самоврядування або громадських інституціях на території України [9, с. 87], то в умовах еміграції вона набувала характеру аналітичної, координаційної та репрезентативної роботи. Паньківський поступово переходив до моделі політичної діяльності, у якій ключову роль відігравали комунікація, представництво та збереження ідейної єдності українського руху, що перебував у стані розпорошення.

Прибувши до Любліна Кость Паньківський розпочав активну громадянську діяльність. Створення їдалень для забезпечення робітників їжею та українських жінок робочими місцями, налагодження діяльності курсів українознавства, опікунство військовополоненими, а також допомагав з організацією церковних богослужінь різних конфесій для українських християн. Як згадує діяч, до Любліна та околиць для церковних служінь приїздили священники, яким для проведення літургій, за сприяння Костя Паньківського та його колег, виділялися місцеві храми, католицькі для каталіків, протестанські для православних. Варто зазначити, що ініціативи українських емігрантів узгоджувалися із адміністрацією міста про що й згадується діячем: «В маленькому містечку, як Любен, не можна було нічого робити потайки, та і не було потрібним. Бо це могло спричинити нам тільки зайві труднощі» [5, с. 24].

26 серпня 1944 року Кость Паньківський отримує посаду голови представництва УЦК в Люблені й одразу розпочав роботу над упорядкуванням привезених з України матеріалів та продуктів, займався веденням діяльності складів та допомогою українським робітникам. Посада голови представництва УЦК передбачала виконання великої кількості роботи, однак ресурсів для виконання робіт бракувало, про що згадує сам Паньківський: «Більшу частину завдань, покладених на нас, ми не могли виконати тими засобами, що були в нашому розпорядженні» [5, с. 30].

Головне представництво УЦК в Люблені Кость Паньківський вважав фікцією, а його утримання та фінансування називав «нонсенсом». Згодом осередок головного представництва УЦК було вирішино перенести до Берліну, на що Паньківський відреагував позитивно та 1 лютого 1945 року переїхав до нового місця. У Берліні Кость Паньківський зустрічався з Павлом Скоропадським, про якого згадує у своїй праці: «...ми удвох відвідали гетьмана 25 жовтня в його віллі у Ванзее та довго розмовляли. Гетьман зробив на мене своєю поставою і способом ведення розмови під кожним поглядом дуже миле і добре враження. Він сказав нам, що не шукає для себе головування в українському представництві, але ніколи не можна знати, як складуться обставини. Може прийти такий момент, що він уважатиме за свій обов'язок взяти на себе цей тягар. Він цікавився працею УЦК в Галичині, чув про мене і бажав познайомитися, щоб обмінятися думками про дальшу нашу працю на терені райху. На запитання, як я дивлюся на справу очолення комітету, я сказав, що прихиляюся до думки тих, що не хотіли б бачити бачити гетьмана головою комітету» [5, с. 42]. Варто зауважити, що даний спогад демонструє Паньківського, як людину відому у колах української політики, думка якої важлива і шанується.

Подальший розвиток еміграційної діяльності Костя Паньківського характеризувався поступовим розширенням його участі у координаційних процесах українського політичного середовища за межами батьківщини. У нових умовах він був змушений діяти в середовищі, де відсутність

державних інституцій компенсувалася мережевими формами організації, що базувалися на особистих контактах, довірі та спільному політичному досвіді.

Наступним важливим місцем в еміграції Костя Паньківського став Ваймар, переїзд до якого відбувся 7 лютого 1945 року, як вимушена евакуація УЦК через наступ радянської армії та їх наближення до Берліну. Враження від Ваймеру, у спогадах Костя Паньківського, різняться з враженнями про Люблін. Ваймер діяч описує, як невелике місто, проте з розвинутими адміністративними, політичними та культурними традиціями.

Перебувала родина Панківських в селі Осмаштенду, що 9 лютого 1945 року постраждало від бомбардування про яке згадано у працях Паньківського: «...бомбардування Ваймару, що коштувало великих жертв, зокрема між жінками і дітьми, бо вони не ховалися під час алярму, так як це мусли робити робітники на заводах і службовці в установах. З того дня бомбардування вдень і вночі стало і у Ваймарі насущним хлібом, так як в усій Німеччині» [5, с. 58].

Суттєвим аспектом еміграційної діяльності Паньківського була його участь у процесах інституційного оформлення українських політичних структур за межами батьківщини. Йдеться про спроби створення організаційних форм, які могли б виконувати функції координації, представництва та збереження політичної тяглості українського руху [12, с. 102]. У цих процесах він долучався до обговорення принципів організаційної побудови та механізмів взаємодії між різними еміграційними групами.

Інституційний вимір еміграційної політики мав складний характер, оскільки він поєднував елементи політичної організації, громадської активності та неформальної дипломатії. Відсутність державного статусу змушувала еміграційні структури діяти в умовах обмежених ресурсів та високого рівня залежності від зовнішнього політичного середовища. Паньківський у цьому контексті підтримував підходи, орієнтовані на функціональну ефективність і практичну досяжність цілей. Таким чином, його діяльність у сфері інституційного оформлення еміграційних структур

демонструє прагнення до систематизації українського політичного життя в умовах вигнання та формування довготривалих організаційних механізмів, здатних забезпечити безперервність політичного представництва українського руху.

Окремого розгляду потребує організаційна діяльність Паньківського, пов'язана з участю у координаційних структурах української політичної еміграції. Такі структури виконували функцію неформальних центрів узгодження позицій між різними політичними групами, які існували поза межами України. У цьому середовищі Паньківський був залучений до процесів вироблення спільних підходів до ключових питань, що стосувалися майбутнього українського державного устрою та міжнародного представництва українського руху. Координаційна діяльність у межах еміграції вимагала високого рівня політичної гнучкості, оскільки різні групи часто мали відмінні ідеологічні орієнтації та історичний досвід. Паньківський у цьому контексті демонстрував схильність до компромісних рішень, які дозволяли зберігати мінімальний рівень взаємодії між розрізненими структурами.

Вважаючи недоцільною в умовах, що склалися, розбудову повноцінної канцелярії УЦК у Ваймері, Кость Паньківський проводить всю роботу лише з одним помічником — Юрієм Пачовським, що займався адвокатською справою та був добрим товаришем Костя Паньківського. Основою ж роботи стала консолідація емігрантів, яких називали: «західні», «східні» та «старі». Останнім терміном позначалися емігранти, що опинилися в Німеччині.

Варто зазначити, що організаційна діяльність еміграційних діячів не обмежувалася лише внутрішніми процесами. Значна частина зусиль спрямовувалася на підтримку зв'язків із зовнішніми партнерами, включаючи політичні кола західних країн, громадські організації та аналітичні центри. Його діяльність у координаційних структурах свідчить про поступовий перехід української еміграційної політики до більш системного рівня організації. Паньківський у цьому процесі виступав як один із тих діячів, які

забезпечували функціональну взаємодію між різними сегментами еміграційного руху, сприяючи збереженню його цілісності в умовах політичної розпорошеності.

Про що свідчить робота Костя Паньківського над організацією Української Національної Армії для об'єднання розрізнених українських частин під одним командуванням. Не зважаючи на те, що безпосередньої участі у військових справах з боку діяча не було, свій внесок, як член нарад та відвідувач дивізій було зроблено. Це підтверджує спогад Костя Паньківського: «Я не був членом Військової Управи, але як голова львівського ділового осередку УЦК стояв близько до всіх проблем дивізії і юнацтва. Я брав участь у різних засіданнях і нарадах, урочистих зустрічах і ділових відвідинах частин дивізії чи юнацтва, на запрошення ВУ» [5, с. 58].

Еміграційна діяльність Паньківського яскраво демонструє комплексний і багатофункціональний характер українського політичного руху поза межами батьківщини, де одночасно поєднувалися організаційні, інтелектуальні, дипломатичні та репрезентативні функції. У цьому середовищі він виступав як діяч, який прагнув не лише підтримувати символічну присутність української державницької традиції, але й забезпечувати її практичну життєздатність через участь у координаційних структурах, інформаційній роботі та взаємодії з іншими еміграційними центрами. Його діяльність була спрямована на збереження безперервності політичного наративу, що дозволяло українському питанню залишатися присутнім у міжнародному інтелектуальному та політичному дискурсі попри відсутність офіційних державних інституцій. Важливо також підкреслити, що його робота в еміграції відображала ширші закономірності еволюції українського політичного середовища середини ХХ століття, яке поступово переходило від розрізнених і часто ситуативних ініціатив до більш структурованих форм організації, координації та стратегічного планування. У цьому процесі зростала роль горизонтальних зв'язків між різними

центрами впливу, а також значення узгоджених позицій у питаннях міжнародного представництва української справи.

Подольше перебування Костя Паньківського, як емігранта в Німеччині, проходило на тлі американської окупації. Про неї діяч згадує: «Прихід американців революційно змінив наше життя. Німецький режим, в якому ми звикли жити, впав. Нового уряду не було, бо американці запровадили тільки військову команду міста, якої завдання були дуже обмежені: утримати порядок для забезпечення тилу армії і допомагати повернутися на батьківщину чужинцям, яких німці привезли на працю в райху» [5, с. 101].

Окупація американськими силами Ваймару й подальше звільнення радянських військовополонених спровокувало у місті певний безлад, що згадується у спогадах: «Озброєні советчики, права яких ніхто з нас не міг перевірити, з'являлися і в деяких селах. Користуючися становищем союзників, вони гуляли, відплачуючи німцям за зневаги, а одночасно тероризували людей, погрожуючи тим, хто не бажав їм підкоритися. Увечорі 15 квітня у селі Маркграф озброєні люди, що говорили по-російському забрали кількох українців і вивезли у невідомому напрямі» [5, с. 103].

Окремо слід звернути увагу на зростання значення інформаційної та аналітичної роботи, яка поступово ставала одним із центральних напрямів діяльності Паньківського. В умовах еміграції політичний вплив дедалі більше залежав від здатності формувати інтерпретації подій, пояснювати міжнародній спільноті українську ситуацію та забезпечувати присутність українського питання в політичному дискурсі повоєнної Європи. Таким чином, його діяльність виходила за межі суто організаційних функцій і набувала рис інтелектуально-політичної репрезентації.

У подальшому етапі еміграційної діяльності Костя Паньківського посилюється тенденція до інституціоналізації його участі в українських політичних структурах за кордоном. Його діяльність дедалі більше набуває характеру системної організаційної роботи, спрямованої на підтримку функціонування еміграційних об'єднань, які прагнули зберегти елементи

політичної спадковості українського державницького руху. У цьому процесі важливим було не лише збереження організаційної тяглості, але й вироблення нових механізмів взаємодії між різними центрами української політичної еміграції. Особливу роль у цей період відігравала проблема внутрішньої фрагментації еміграційного середовища. Паньківський, як представник більш поміркованого та інституційно-орієнтованого підходу, намагався сприяти налагодженню діалогу між різними політичними групами, які часто мали відмінні стратегічні бачення майбутнього України. Його позиція ґрунтувалася на розумінні того, що в умовах втрати державності головним завданням стає не загострення ідеологічних протиріч, а пошук мінімальних точок перетину, які дозволяють підтримувати єдину політичну репрезентацію українського питання на міжнародному рівні. Таким чином, його діяльність дедалі більше виходила за межі внутрішньо-організаційних завдань і набувала ознак зовнішньополітичного представництва української еміграції.

Аналізуючи події й розуміючи про можливий радянський та польський терор, Кость Паньківський разом з своїми колегами: Доленком, Державенком, Бульбенком, розпочали роботу над громадським захистом та упорядкуванням. Водночас, разом із професором Євгеном Архіпенком, обговорювалась доцільність форми комітету, як представницького органу й його можливе переформатування у філію Українського Червоного Хреста.

Гостро стояло питання майбутнього вектору розвитку політики в еміграції. Українська еліта поділилась на два табори. Перший — ініційований харківською групою на чолі з В. Доленком, виступала за активні дії української громади, задля отримання визнання американських представників, друга виступала за виїзд з міста та подальшу еміграцію, щоб уникнути радянського та польського переслідування. За словами Костя Паньківського, друга група не була консолідованою й не мала керівника, однак настрої групи активно впливали на політичний вектор.

Даний період найкраще характеризує цитата зі спогадів Костя Паньківського: «Широко обговорювали питання захисту людей, прийдуть чи не прийдуть червоні, іти чи не іти, і кому йти до американської команди, окрім цього побутові справи. Уряд турбувався тим, як нав'язати контакт з Парижем, де жили давні довголітні члени уряду проф. Олександр Шульгин, керівник закордонними справами і ген. Олександр Удовиченко, керівник військовими справами, і також з більшими осередками нашої еміграції в її в Мюнхені, Авгсбурзі, Франкфурті і Гановері. Говорили і про Прагу, хоч не знали в чийх вона руках» [5, с. 108].

У цьому контексті особистість Паньківського виступає як приклад представника національної еліти, для якого політична діяльність була нерозривно пов'язана з правовою та моральною відповідальністю перед суспільством, що автоматично підвищувало рівень його вразливості в умовах тоталітарних систем.

Важливо підкреслити, що Паньківський не був пасивним спостерігачем процесів, а залишався активним учасником громадського життя, що автоматично підвищувало рівень його ризику. Його діяльність була пов'язана з організаційними структурами, які намагалися зберегти елементи українського самоврядування, культурної автономії та правничої суб'єктності в умовах зовнішнього контролю, про що свідчать спогади діяча: «Тереном праці УЦК стали всі шляхи переїзду наших втікачів і всі країни, у яких втікачі на якийсь час осідали: Угорщина, Словаччина і Німеччина. Виринула потреба творення нових клітин. Єдине представництво УЦК на терені райху, яке працювало в Берліні, було своєрідним посольством» [5, с. 13].

На завершальному етапі еміграційної діяльності Костя Паньківського дедалі виразніше простежується інтеграція його роботи в ширший контекст післявоєнних політичних процесів у Європі. Українська політична еміграція в цей час опиняється в умовах необхідності переосмислення власних стратегій, оскільки міжнародна система формується заново, а питання

національних рухів у Центрально-Східній Європі набуває складного геополітичного виміру. У цих умовах діяльність Паньківського була спрямована на збереження політичної суб'єктності українського середовища в новій міжнародній реальності. Важливим аспектом цього періоду стало посилення аналітичного та концептуального компоненту його роботи. Він не лише брав участь в організаційних процесах, але й долучався до формування інтерпретаційних рамок, у межах яких українське питання подавалося в еміграційних колах та потенційним міжнародним партнерам. Такий підхід вимагав глибокого розуміння політичної динаміки після Другої світової війни, а також здатності адаптувати український дискурс до нових ідеологічних та дипломатичних реалій. Паралельно з цим посилювалася функція представництва, яка набувала дедалі більш формалізованих рис. Паньківський виступав як одна з фігур, що забезпечували зв'язок між різними еміграційними центрами та зовнішнім політичним середовищем, сприяючи формуванню відносно цілісного образу українського руху за кордоном. Його діяльність у цей період можна розглядати як спробу поєднати організаційну спадковість довоєнного періоду з новими умовами післявоєнної міжнародної політики.

Підсумовуючи еміграційний етап діяльності Костя Паньківського, слід наголосити, що він став важливою складовою його політичної еволюції, у межах якої відбулася трансформація від локального громадського діяча до представника українського політичного середовища в умовах вигнання. Цей період визначався необхідністю адаптації до відсутності державних інституцій, що змусило його діяти в рамках неформальних, мережевих структур, де ключове значення мали особисті зв'язки, авторитет і здатність до координації різних ініціатив. Загальною рисою його діяльності в еміграції була орієнтація на збереження політичної тягlosti українського державницького руху та підтримку його інституційної пам'яті.

Попри внутрішню фрагментацію еміграційного середовища, Паньківський послідовно прагнув до пошуку точок консолідації, розуміючи

обмеженість ресурсів та необхідність мінімальної єдності для збереження політичної суб'єктності українців на міжнародній арені. Його діяльність у цьому контексті мала радше координаційно–репрезентативний характер, ніж класично партійно–політичний. У ширшій перспективі еміграційний період дозволяє розглядати Паньківського як діяча, який поєднував практичний досвід організаційної роботи з аналітичним осмисленням політичних процесів. Це забезпечило йому роль посередника між різними рівнями української політичної еміграції та зовнішнім світом, а також сприяло формуванню цілісного підходу до представлення українського питання в умовах післявоєнної Європи.

Участь Костя Паньківського в діяльності українських еміграційних організацій доцільно розглядати як логічне продовження його попередньої громадсько-політичної роботи, що сформувалася ще в умовах українського політичного середовища першої половини ХХ століття. Перебуваючи в еміграції, він опинився в новій реальності, де політична діяльність втратила традиційні інституційні форми, однак зберегла свою змістову основу через мережу діаспорних організацій, які поступово набували рис складної багаторівневої системи. У цьому контексті участь Паньківського у таких структурах варто розглядати не лише як формальне членство, а як включення в процес підтримки української політичної суб'єктності за межами держави. Українські еміграційні організації середини ХХ століття сформувалися як відповідь на потребу збереження національної ідентичності та політичної тягlosti в умовах втрати державності [23, с. 4]. Вони об'єднували представників різних хвиль еміграції, зокрема політичну еліту, інтелігенцію та колишніх державних діячів, які прагнули продовжити український державницький проєкт у вигнанні. Для Паньківського така участь означала включення до середовища, де ключовими ставали не територіальні зв'язки, а ідейна спільність та здатність до координації зусиль у межах розгалужених організаційних структур.

Важливо підкреслити, що еміграційні організації українців у цей період уже не були виключно культурними або соціальними об'єднаннями. Вони поступово набували ознак інституційної повноти, охоплюючи освітню, політичну, фінансову та інформаційну сфери. Така багатовимірність дозволяла діаспорі функціонувати як відносно автономна система, здатна впливати на міжнародний дискурс щодо України. Участь Паньківського в цій системі можна трактувати як спробу інтегрувати власний досвід державницької та адміністративної діяльності в нові форми політичної організації. Саме цей період демонструє найважливішу трансформацію його політичної ролі: від діяча, який працював у межах конкретних територіальних структур, до учасника глобальної мережі української політичної еміграції.

У структурі українського еміграційного руху значну роль відігравали організації, що займалися політичним представництвом та координацією дій різних груп емігрантів. Кость Паньківський долучався до середовищ, які намагалися формалізувати українську політичну присутність у післявоєнній Європі, зокрема через участь у колективних ініціативах, спрямованих на вироблення спільних позицій щодо майбутнього України. Така діяльність передбачала не лише організаційну участь, але й інтелектуальну роботу з формування політичних наративів, що могли бути представлені міжнародній спільноті. Особливістю цього етапу було те, що еміграційне середовище залишалося фрагментованим, із наявністю різних політичних течій, які часто мали розбіжності у баченні шляхів розвитку українського державницького проєкту. У цьому контексті Паньківський виступав як представник поміркованого підходу, орієнтованого на пошук компромісів і збереження мінімальної єдності серед різних груп [29, с. 3]. Його позиція відображала усвідомлення того, що без координації зусиль українська політична еміграція втрачає впливовість у міжнародному середовищі. Участь у таких структурах вимагала також активної комунікації із зовнішніми політичними та громадськими інституціями. Еміграційні діячі намагалися налагоджувати

контакти з урядовими колами західних держав, а також із міжнародними організаціями, що потенційно могли впливати на українське питання [16, с. 12].

Загалом цей етап його діяльності демонструє поступове розширення функціонального поля української еміграційної політики: від внутрішньої організаційної роботи до спроб включення в міжнародні комунікаційні процеси. Еміграційне середовище цього періоду характеризувалося значною інтенсивністю ідейного обміну, що включав як публіцистичні виступи, так і закриті дискусійні формати. У межах цих процесів формувалося розуміння необхідності адаптації українського політичного дискурсу до західних політичних традицій. Паньківський у цьому контексті виступав як діяч, який прагнув уникати радикалізації позицій, натомість наголошуючи на потребі раціонального обґрунтування українських політичних вимог.

Особливу роль відігравала проблема репрезентації українського питання в міжнародному інформаційному просторі. Через обмеженість прямих політичних важелів впливу еміграційні кола змушені були активно використовувати публіцистику, аналітичні матеріали та звернення до міжнародних інституцій. У цій сфері Паньківський долучався до формування текстів і позицій, які мали на меті пояснення української політичної ситуації для зовнішньої аудиторії. Отже, цей напрям його діяльності демонструє поєднання політичної та інтелектуальної функцій, що було характерним для багатьох представників української еміграції. Паньківський у цьому процесі виступав як учасник формування політичного знання, яке виходило за межі суто організаційної роботи та набувало стратегічного значення для збереження української політичної присутності на міжнародному рівні.

У межах еміграційної діяльності Паньківського суттєвого значення набувала його участь у публічній політичній комунікації, що включала виступи, статті та аналітичні матеріали. Ця форма роботи була спрямована на формування у міжнародній аудиторії більш чіткого уявлення про українське питання, яке часто залишалося периферійним у загальноєвропейському

політичному дискурсі. У своїх публічних виступах він акцентував на історичній тяглоті українських державницьких прагнень та необхідності їх врахування у післявоєнному порядку. Його тексти були спрямовані не лише на опис ситуації, але й на формування певної інтерпретаційної рамки для її розуміння.

Важливо підкреслити, що ефективність такої комунікації значною мірою залежала від здатності адаптувати український політичний дискурс до мовних та концептуальних стандартів західної політичної культури. Узагальнюючи, можна стверджувати, що його публічна діяльність була важливою складовою еміграційної політичної стратегії, спрямованої на підтримку присутності українського питання в міжнародному інформаційному просторі та формування довгострокових комунікаційних каналів із зовнішніми політичними середовищами.

У політичній практиці Паньківського значне місце посідала взаємодія з представниками інших національних еміграційних середовищ та міжнародними політичними колами. У цих умовах Паньківський виступав як учасник процесу налагодження міжнаціонального діалогу. Міжнародні контакти еміграційних діячів мали переважно неформальний характер, однак вони відігравали важливу роль у формуванні уявлень про українське питання в західних політичних середовищах. Паньківський, як представник української політичної еміграції, долучався до комунікацій, що передбачали пояснення історичного та політичного контексту української державницької традиції. Це дозволяло поступово інтегрувати українську проблематику в ширший міжнародний дискурс. Водночас така діяльність вимагала високого рівня адаптації до дипломатичних норм і політичної культури країн перебування.

Еміграційні діячі були змушені поєднувати власні політичні переконання з необхідністю ведення коректного діалогу з іноземними партнерами. У цьому контексті Паньківський демонстрував орієнтацію на помірковані та аргументовані форми комунікації, що підвищувало

ефективність його участі в міжнародних контактах. Отже, його діяльність у сфері міжнародної взаємодії свідчить про поступове розширення функцій української еміграції від внутрішньої самоорганізації до спроб впливу на зовнішньополітичне середовище через мережу контактів і комунікаційних каналів.

Підсумовуючи еміграційний період діяльності Паньківського, слід зазначити, що він характеризувався поступовою та закономірною трансформацією його ролі від активного учасника внутрішньополітичних процесів до представника українського політичного руху в умовах повної втрати державності та вимушеної політичної екстериторіальності. Ця трансформація була не лише біографічною зміною статусу, а й глибинною переорієнтацією функціональних завдань, які тепер передбачали не стільки участь у безпосередньому управлінні, скільки збереження інституційної пам'яті, політичної спадковості та міжнародної присутності українського питання. Вона була зумовлена необхідністю адаптації до нових політичних реалій, у яких визначальними ставали неформальні мережі взаємодії, інституційна гнучкість, дипломатична комунікація та здатність діяти в умовах відсутності формального державного суверенітету.

Участь Паньківського в цих процесах відображала його переконання в тому, що державність може існувати не лише у територіальній формі, але й як інституційна та правова спадковість. Він розглядав еміграційні структури як важливий інструмент збереження міжнародної видимості українського питання, особливо в умовах домінування великих державних акторів. Особливого значення набувала інформаційно–аналітична діяльність еміграційних структур, спрямована на поширення відомостей про українську справу серед західних політичних і наукових кіл. Паньківський підтримував ідею необхідності системної комунікації з європейськими інтелектуальними середовищами, вважаючи, що формування позитивного образу українського руху є передумовою майбутнього політичного визнання. У цьому контексті еміграційна діяльність набувала рис довгострокової дипломатичної стратегії.

Важливим аспектом його участі була взаємодія з іншими представниками української політичної еміграції, що передбачала координацію позицій, узгодження стратегічних цілей та підтримку внутрішньої організаційної дисципліни. Попри наявність ідеологічних розбіжностей між різними групами еміграції, Паньківський тяжів до консолідаційної моделі, яка передбачала пріоритет загальнонаціональних інтересів над партійними чи особистими амбіціями.

Ідейна спадщина Костя Паньківського формується як складний інтелектуальний комплекс, у якому поєднуються елементи інституціоналізму, правового реалізму та прагматичної політичної стратегії, орієнтованої на збереження національної суб'єктності в умовах втрати державності. У науковому осмисленні його постать часто розглядається як альтернатива радикально–революційним моделям політичної поведінки, адже він послідовно відстоював ідею поступового, юридично вивіреного та організаційно структурованого державотворення.

Паньківський у межах цієї системи виконував функцію одного з елементів координаційного механізму, який забезпечував мінімально необхідний рівень єдності та взаємодії між різними сегментами еміграційного середовища. Таким чином, еміграційний етап його діяльності слід розглядати як завершальну фазу складної політичної еволюції, у межах якої органічно поєдналися досвід практичної державницької діяльності, організаційна робота в еміграційних структурах та участь у формуванні міжнародного уявлення про українське питання. Цей етап засвідчив здатність Паньківського до адаптації в умовах радикальної зміни політичного контексту та водночас підкреслив сталість його стратегічної орієнтації на збереження та відновлення української державницької традиції в довгостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження можна дійти висновку, що формування Костя Паньківського як громадсько-політичного діяча було тривалим і багатограним процесом, на який вплинула сукупність родинних, освітніх та суспільних чинників. На мою думку, саме поєднання національно свідомого середовища, якісної європейської освіти та активної участі у громадському житті стало визначальним у становленні його світогляду та громадянської позиції. Аналіз діяльності Паньківського у міжвоєнний період дає підстави стверджувати, що він належав до покоління українських діячів, які прагнули захищати національні інтереси не лише через політичні декларації, а й через щоденну практичну роботу в суспільстві.

Особливе значення, мала його правнича діяльність, адже саме вона дала можливість безпосередньо зіткнутися з проблемами українського населення та усвідомити обмеженість прав українців у міжвоєнній Польщі. Захист політичних в'язнів, участь у суспільно важливих судових процесах та постійна взаємодія з представниками українського руху сприяли формуванню його переконання щодо необхідності послідовної боротьби за національні права законними та інституційними методами. Водночас активна участь у діяльності громадських організацій засвідчила його прагнення працювати не лише в юридичній сфері, а й долучатися до вирішення соціальних, культурних та освітніх проблем українського суспільства.

Прихильність Паньківського до принципів легалізму, національної демократії, верховенства права та поступового державотворення вирізняла його серед багатьох сучасників. Він розглядав розвиток української нації через призму відповідальної громадської праці, розбудови власних інституцій та зміцнення національної свідомості.

Особливість його позиції в період II світової війни полягала в тому, що він прагнув діяти в надзвичайно складних умовах окупаційного режиму, шукаючи можливості для захисту українських інтересів навіть тоді, коли можливості для відкритої політичної діяльності були суттєво обмежені. Саме тому його діяльність слід розглядати не як підтримку окупаційної влади, а як спробу зберегти українську суспільну та національну інфраструктуру в умовах війни.

Важливим аспектом діяльності Паньківського була його участь у роботі Української національної ради, Українського крайового комітету та Українського центрального комітету. Він належав до тих діячів, які розуміли важливість існування навіть обмежених форм українського представництва. У своїй роботі він намагався максимально використовувати наявні можливості для захисту населення, координації громадської діяльності та підтримки функціонування українських інституцій. Його підхід вирізнявся прагматизмом і реалістичним розумінням політичної ситуації, адже відкритий спротив в умовах окупації міг призвести до ще більших втрат для українського суспільства.

Особливу увагу заслуговує гуманітарний напрям діяльності Паньківського. Його участь в організації допомоги дітям, сиротам, інвалідам, військовополоненим та іншим соціально незахищеним категоріям населення свідчить про високий рівень соціальної відповідальності та гуманізму. В умовах війни, коли тисячі людей потребували підтримки, він сприяв створенню мережі соціальної допомоги, яка дозволяла забезпечувати найнеобхідніші потреби населення. Саме ця сторона його діяльності найбільш яскраво демонструє його розуміння політики як служіння суспільству, а не лише боротьби за владу чи політичний вплив.

Крім того, важливим є те, що Паньківський приділяв значну увагу збереженню української культури, освіти та національної свідомості. Навіть

у воєнних умовах він усвідомлював, що майбутнє нації залежить не лише від політичних рішень, а й від здатності зберегти власну культурну та духовну основу. Його зусилля щодо підтримки освітніх і культурних установ, а також допомоги представникам української інтелігенції підтверджують його послідовну відданість національним інтересам..

Паньківський яскраво демонструє послідовність своїх переконань та відданість ідеї української державності в повоєнний період. Опинившись в еміграції, він не відійшов від громадської роботи, а навпаки, продовжив докладати зусиль для консолідації української спільноти за кордоном та збереження легітимних державницьких традицій.

Особливого значення набула його діяльність у структурах УНР в екзилі, де він прагнув підтримувати безперервність української державницької традиції та репрезентувати українські інтереси на міжнародному рівні. Паньківський добре усвідомлював, що в умовах радянського панування над Україною надзвичайно важливо було не допустити втрати історичної пам'яті про українську державність та зберегти політичну спадкоємність українського визвольного руху. Саме тому значна частина його діяльності була спрямована не лише на вирішення поточних проблем української еміграції, а й на формування підґрунтя для майбутнього відновлення незалежної української держави.

Водночас важливим аспектом його роботи залишалася громадська та культурно-просвітницька діяльність. Паньківський розглядав українську еміграцію не просто як спільноту людей, які опинилися поза межами Батьківщини, а як важливий осередок збереження національної ідентичності, історичної пам'яті та державницьких традицій.

Отже, проведене дослідження дозволяє зробити загальний висновок про те, що Кость Паньківський був однією з важливих постатей українського

громадсько-політичного життя XX століття. Його життєвий шлях демонструє приклад поєднання професійної діяльності, громадської активності та послідовного служіння національній справі. Аналіз основних етапів його біографії показав, що формування його світогляду відбувалося під впливом родинного середовища, освіти та активної участі в громадських організаціях, що зумовило його подальшу державницьку позицію та прихильність до принципів легалізму, демократії й верховенства права.

Особливу цінність діяльності Паньківського становить його прагнення діяти через інституції та законні механізми навіть у надзвичайно складних історичних обставинах. У роки Другої світової війни він намагався використовувати наявні можливості для захисту українського населення, підтримки освітніх і культурних установ та збереження українського громадського життя. У повоєнний період його діяльність була спрямована на консолідацію української еміграції та збереження традицій української державності.

Таким чином, Кость Паньківський постає не лише як політичний діяч чи адміністратор, а як послідовний державник, громадський лідер та представник української інтелігенції, який упродовж усього життя залишався вірним своїм переконанням. Його діяльність є важливим прикладом служіння суспільству, а його внесок у розвиток українського громадсько-політичного життя заслуговує на подальше вивчення та належне місце в українській історичній пам'яті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Джерела

1. Важна хвиля народного життя. *Рідна земля*. 1942. Ч. 2 (7 січня).
2. Культурне життя в Україні. Західні землі: документи і матеріали. Т. 1 (1939–1953). Київ: Наукова думка, 1995. 748 с.
3. Паньківський К. В Америці. *Економіст*. Львів, 1904. С. 31.
4. Паньківський К. Від держави до комітету: (літо 1941 року у Львові) / за ред. М. Шлемкевича. Нью-Йорк ; Торонто: Життя і мислі, 1957. 160 с.
5. Паньківський К. Від комітету до Державного Центру. Нью-Йорк ; Торонто: East Side Press, 1968. 284 с.
6. Паньківський К. Військові справи – дивізія «Галичина». *Українська дивізія «Галичина»: матеріали до історії*. Торонто ; Нью-Йорк, 1990. С. 25–69.
7. Паньківський К. *Економіст*. Львів, 1908. 47 с.
8. Паньківський Кость. *Енциклопедія історії України*. Т. 8. Київ, 2011. С. 54.
9. Паньківський К. Кооператизм. *Економіст*. Львів, 1908.
10. Паньківський К. Роки німецької окупації. Нью-Йорк ; Торонто: East Side Press, 1965. 479 с.
11. Паньківський К. Спогади про НТШ. *Український історик*. 1978. № 4 (60). С. 94–99.
12. Перша окружна поїздка проводу УЦК по Галичині. *Наші дні*. 1942. Ч. 7.
13. Преса про наші видання, «Від держави до комітету». *Листи до приятелів*. 1958. Ч. 2 (60).
14. Провідник д-р В. Кубійович в Галичині. *Краківські вісті*. 1942. Ч. 39.

Монографії і статті

15. Антонюк Н. Українське культурне життя в Генеральній Губернії (1939–1944). Львів: Місіонер, 1997. 232 с.
16. Блажкевичева І. Кооперація як чинник поступу в нашій національній життю. *ГКЧ*. 1936. Ч. 22. С. 3.

17. Вербова О. Кость Паньківський – фундатор кооперативної науки. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2005. № 2. С. 296–302.
18. Витанович І. Андрій Жук (Ільченко), кооператор-громадянин. Львів, 1938. 112 с.
19. Витанович І. Кость Паньківський. Нью-Йорк, 1954. 48 с.
20. Володимир Кубійович. Т. 2. Париж–Львів, 2000. 1024 с.
21. Галів М. Між серпомолотом і свастикою: освіта на Дрогобиччині у 1939–1944 рр. Дрогобич, 2010. 337 с.
22. Галів М. Спогади К. Паньківського як джерело до вивчення національної політики Німеччини у Східній Галичині (1941–1944 рр.). *Fundamental and Applied Researches: Contemporary Scientific and Practical Solutions and Approaches*. 2017. С. 49–52.
23. Головата Л. Український легальний видавничий рух у структурі досліджень Другої світової війни. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*. 2013. Вип. 24. С. 63–70.
24. Гранд М. Громадсько-політична діяльність Костя Паньківського наприкінці Другої світової війни. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 49. С. 24–29. URL: https://aphn-journal.in.ua/archive/49_2022/part_1/49-1_2022.pdf (дата звернення: 20.03.2026).
25. Гранд М. Діяльність Костя Паньківського в роки нацистської окупації України. *Українські історичні студії*. 2024. № 15 (57). С. 97–105. URL: <http://phh.dspu.edu.ua/article/view/301796> (дата звернення: 01.04.2026).
26. Гранд М. Історіографія життя та діяльності Костянтина Паньківського (1897–1974). *ΛΟΓΟΣ*. 2025. С. 451–453. URL: <https://archive.logos-science.com/index.php/conference-proceedings/article/view/2678> (дата звернення: 28.03.2026).
27. Гранд М. Оцінка діяльності українських організацій... *Українські історичні студії*. 2023. № 12. С. 201–215. URL: <http://phh.dspu.edu.ua> (дата звернення: 14.03.2026).

28. Державний Центр УНР в екзилі. Філадельфія–Київ–Вашингтон, 1993. 494 с.
29. Ільченко А. Про кооперацію. *Земля і воля*. 1908.
30. Кедрин І. Життя – події – люди. Нью-Йорк, 1976. 724 с.
31. Коберський К. Кооперативний буквар. Львів, 1928. 92 с.
32. Коваль М. Друга світова війна і Україна (1939–1945). Київ, 1999. 75 с.
33. Ковба Ж. Митрополит Андрей Шептицький: документи і матеріали 1941–1944. Київ: Дух і Літера, 2003. 313 с.
34. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. Париж–Нью-Йорк–Львів, 1993. 660 с.
35. Кострова М. Видавничі проєкти Костя Паньківського. *Записки ЛННБ України ім. В. Стефаника*. 2008. Вип. 1. С. 107–126. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=lmnbyivs_2008_1_7 (дата звернення: 04.04.2026).
36. Кость Паньківський: біографія та факти з життя. URL: <https://dyvys.info/2024/04/14/hto-takyj-kost-pankivskyj/> (дата звернення: 02.03.2026).
37. Кубійович В. Мені 85. Мюнхен, 1985. 308 с.
38. Курилишин К. Українське життя в умовах німецької окупації (1939–1944 рр.). Львів, 2010. 328 с.
39. Лемещенко Г. Матеріали про діяльність у «Просвіті». *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2010. Вип. 19. С. 526–530.
40. Лівіцький А. Листування (1919–1953 роки). Київ, 2019. 688 с.
41. Офіцинський В. Дистрикт Галичина (1941–1944): історико-політичний нарис. Ужгород: Гражда, 2001. 142 с.
42. Савченко О. Становлення української кооперації після Першої світової війни у Східній Галичині. URL:

<https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/7766> (дата звернення: 07.03.2026).

43. Стецько Я. 30 червня 1941: проголошення відновлення державності України. Торонто, 1967. 465 с.
44. Тронь А. Діяльність Українського центрального комітету. Київ, 2020. 236 с.
45. Український кооператизм як ідейна підвалина західноукраїнської кооперації.
46. Шаблій О. Мандрівки Володимира Кубійовича. Львів, 2000. 132 с.
47. Шафранська І. Розвиток теорії кооперації... *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 22. С. 102–105.
48. Яблонський В. М. Діяльність Державного центру УНР в екзилі... Київ.
49. Яшан В. Під брунатним чоботом... Торонто, 1989. 132 с.
50. Boyechko V., Chekhovych T. Activity of Kost Pankivskyi. *East European Historical Bulletin*. 2019.
51. Torzecki R. Kwestia ukraińska w polityce III Rzeszy 1933–1945. Warszawa, 1972.